

ЛИС
МИКИТА

З пісенького переклад

ІВАН ФРАНКО.

ЦІНА 50 ЦЕНТІВ.

З друкарні „Свободи”,
83 Grand St., Jersey City, N. J.
1920

EXLIBRIS

ІВАНА

ЛУЧКОВА

ЛИС МИКИТА

З НІМЕЦЬКОГО ПЕРЕКЛАВ

І В А Н Ф Р А Н К О .

З друкарні „Свободи”,
83 Grand St., Jersey City, N. J.
1920

ХТО ТАКИЙ „ЛИС МИКИТА” І ВІДКИ ВІН РОДОМ.

Отся віршована казка, як Ви дорогі Братя, певно вже читали, над котрою дехто може тільки сьміяв ся, а дехто може й глибше задумав ся міркуючи, що й у нас, між хрещеними людьми не одно таке дієть ся, про яке тут у казці розказано, — се не моя видумка, а має свою історію і то досить цікаву історію. Хоч то ніби вчена і зовсім книжницька справа — історія книжки, яку прочитаєш тай забудеш, — та про те я думаю, що не завадить розповісти Вам хоч коротенько сю історію, — може вона й між Вами кому прийдесть ся до смаку. Ну, а кому не до смаку, тому, розумієть ся, вільно її не читати.

Та не тільки для простих людей я пишу отсі рядки. Здає ся, що й наші вчені та книжники також не дуже добре знають, хто такий „Лис Микита” і відки він родом. Бачите, вийшло ось що. Отся казка у-перве друкувала ся в часописі для дітей „Дзвінок”, а відтам передрукована була окремою книжкою. На титулі я написав був таксамо як і тепер, що се я „з німецького переро-

міркувати ся, що оповідання, до яких відносять ся рисунки, були так загально відомі, що поглянувши на рисунок кожний знав, що він значить. Тесаме ми знаходимо і в Єгипті на 1000—1500 років перед Христом; окрім писаних оповідань маємо й рисунки, з яких зараз можна пізнати, що вони відносять ся до байок і казок, де головними особами були звірі. Найславнійші з тих рисунків є: війна котів зі щурами і осел, що грає на лірі. Дуже красні і стародавні байки та оповідання, в яких говорять звірі та дерева, маємо також у жидівській Біблії.

Відси, з Вавилона, Єгипту, від Жидів та Фенікійців оповідання про розмови та пригоди звірів розійшли ся на схід, до Індії, і на захід, до Греків. У Греків їх пописувано і надано їм дуже красну форму. Найстаршим грецьким байкописом був Езоп, що жив на яких 500 літ перед Христом. Його байки здобули собі широку славу між Греками, хоч сам Езоп був бідним невольником. Його байки не дійшли до нас, тільки в пізнійших грецьких і латинських перерібках. Та обік байок Греки знали й ширші казки, де головними особами були звірі. До нас дійшла одна така віршована грецька казка „Війна жаб з мишами”, якої основа певно була запозичена з Єгипту.

Дуже правдоподібно, що з Вавилонії разом зі штукою письма дістали ся також і звірячі байки та казки на схід до Індії, де розросли ся і розвили ся ще пишнійше, ніж у Греції. Індійці — народ обдарований богатою фантазією і бистрим розумом, що любить запускати ся в глибокі роздумуваня

над найвісшими питаннями про Бога, про призначене чоловіка і про його жите на землі. Для вияснюваня таких високих думок вони часто вживали й звірячих байок, перероблювали старі або складали нові, що їй доси глибоко зворушують нашу душу. Вчені знавці догадують ся, що й у пізнійших часах, у III і II віці перед Христом, Індійці попереїмали чимало звірячих байок від Греків, що під Александром Македонським завоювали були перську державу і потім пару сот лїт мали свою державу в Бактрії о межу з Індією і мали з Індією часті зносини.

По різдві Христовім починає ся нова вандрівка байок і казок звірячих і всяких інших, а власне зі сходу на захід. В самій Індії ще на 500 лїт перед Христом повстав був чоловік з царського роду, що покинувши панованє зробив ся пустинником, а далі вбогим жебраком і почав навчати людий милосердя, чесноти і рівности та любови. Він учив, що людське жите, то тяжка проба для людської душі, то ненастанне горе; що всі земні втіхи і роскоші, то отрута для душі, бо горе тим тяжше болить по них; що одинокий спосіб увільнити себе від болїв і клопотів земного житя, се зректи ся сьвіта, його роскошїв і радощїв, зректи ся батька, матери, дому, родини, маєтку і жити в побожних думках і молитвах, працюючи лише стілько, щоб їсти, а їдючи лише стілько, щоб жити. Сего чоловіка прозвали Буддою, т. є. просьвіченим і просьвітителем. Він став ся основателем нової віри, що розширила ся звільна по цілій Індії, а далі й геть по Азії і ще нинї числить коло

500 мільйонів своїх вірних. Отож важно, що власне незадовго перед різдвом Христовим головні проводирі буддійської церкви прирадили вислати на всі сторони світа проповідників, які мали ширити сю нову віру. Від того часу Буддова наука перейшла по за границі Індії, до Тибету, Китаю, Монголії, Японії. Та певна річ, що буддійські апостоли ходили й на захід, до Персів, Греків, Арабів, Жидів, і коли тут не прийняла ся Буддова віра, то се головно для того, що тимчасом у Палестині повстала нова віра, де в чому дуже подібна до Буддової, а де в чому значно висша від неї — християнство. Для нас важне те, що власне від буддистів старі християне приймали деякі їх оповідання і притчі і пристосували їх до своєї проповіді.

Християнство, що зразу стояло ворожо до грецької і римської осьвіти, що від римських цїсарів довго зазнавало тяжких переслідувань, остаточно побідило і переняло в себе спадщину греко-римської осьвіти. Ширячи ся між півдикими народами Європи воно несло з собою також зерна просьвіти, здобутки думок Греків і Римлян, в тім числі й ті байки та повісти, що становили духову остраву широкої маси тих народів. Особливо звірячі байки і казки найшли серед тих народів дуже податливий ґрунт, бо тут люди жили ще в лісах і полях, у близькім сусідстві до звірів, і певно дуже любили оповідати свої власні стрілецькі пригоди. Оті пригоди сплїтали ся з грецькими та латинськими байками; довгими зимовими вечерами люди бажають слухати довгих, безконечних оповідань, і так пома-

лу з коротеньких грецьких байок, звичайно заострених так, щоб із них випливала якась глибока філософічна думка, повставали довгі оповідання, в яких не стільки ходило про глибоку філософію, кільки про забавний, цікавий зміст. Особливо в XI і XII віках по Христі розвили ся такі оповідання. В тім часі християне багато разів ходили до Азії воювати з Турками і Арабами, що прийнявши Магометову віру захопили були Палестину, Єрусалим, Вифлеєм і всі ті сьвяті місця, де колись жив Ісус Христос. Отож християне йшли великими купами до Палестини воювати „за сьвятий хрест” і відбити у Турків Єрусалим, от тим то й названо ті війни хрестовими війнами. Здобувши Єрусалим хрестові вояки держали ся там якийсь час, мали в Єрусалимі своє королівство, жили в сусідстві з людьми Магометової віри і попереджали від них велику силу оповідань та байок, що або були поскладані самими Арабами, або через Персів і Арабів прийшли були з Індії. Ті оповідання принесено до Європи, їх слухали люди дуже цікаво, списували їх, перероблювали, сплітали до купи зі своїми власними, і так повстала в Європі величезна сила гарних повістей та поем, що довгі віки були духовим кормом наших пращів і ще й доси не перестали нам подобати ся.

Оттоді то була зложена й наша повість про „Лиса Микиту”. Що вона не була видумана тими, хто її списував, а взята з книжок і давніших, з далека занесених оповідань, на се маємо докази в тім, що перші записи тої повісти зладжені в латинській мові, людьми книжними, духовними, і хоч

ті записи зложені були в Льотарингії або у Фляндрії над морем (відки найбільше людий ходило у хрестові походи), то в них виступають такі звірі, як лев, папуга, леопард, яких не було тоді в Європі, а навіть згадано про якусь індійську рибу, з котрої мозок лічить недугу. Найстарше таке оповідане має назву „Вихід невольника” (*Ecbasis captivi*) і зложене було одним льотаринським монахом коло р. 940, т. є ще на 100 літ перед хрестовими походами. Невольник, про якого мова в тім оповіданню, се теля заперте в стайні. Воно вириває ся на двір, біжить у гори, щоб догонити стадо погнане на пашу, та тут блудить і попадає ся в неволю вовкови. Сей хоче його роздерти, та теля пригадує йому проголошений царем супокій. Вовк запроваджує невольника до своєї печери, та тут на другий день являє ся стадо з псами виручати невольника. Починає ся облога вовчої кріпости. Вовк не боїть ся своїх противників, а тільки боїть ся лиса, і оповідає своїм слугам про давнійші пригоди з тим хитрим ворогом. Та от являєть ся лис у таборі обляжників, викликає вовка з кріпости, сей гине на рогах вола, а невольника-теля впроваджують із печери. В се головне оповідане про теля вставлено оповідане про неприязнь лиса і вовка.

Як уже згадано, підчас облоги вовк оповідає своїм слугам, чому він боїть ся лиса. То раз цар лев був занедужав. Усі звірі зібрали ся до него, тільки лис не прийшов. Уже вовк намовив царя, що лиса треба за се замучити і вбити, коли ось надходить лис і каже, щовилічить хорого царя. У него

є мозок індійської риби, ним він натре царські крижі, а тимчасом треба з вовка здерти шкіру і обгорнути нею хорого царя, то його горячка мине ся. Се так і зроблено, лев виздоровів і зробив лиса своїм найстаршим міністром.

Тесаме оповідане про хорого льва, якого лисвилічив якимись зілями і здертою з вовка шкірою, є основою другої латинської поеми, що зложена була у Фляндрії в початку XII. віку і має назву „Isengrimmus” (то таке прозвище вовка). Яких 50 літ пізнійша зложена була третя латинська поема „Reinardus” (се назва лиса), далеко ширша від попередніх; тут зведено до купи 13 оповідань, із яких деякі находять ся і в нашій перерібці „Лиса Микити”, а власне:

1. оповідане про те, як лис учив вовка хвостом ловити рибу (у нас пісня одинайцята);

2. оповідане про те, як вовк був баранам за геометра (у нас пісня перша);

3. оповідане про те, як лис сповідав когута (у нас пісня десята);

4. оповідане про те, як вовк у кобили лоша купував (у нас пісня девята);

5. оповідане про барана, що сам хотів скочити вовкови в пащеку (у нас пісня сема).

Оті латинські віршовані оповідання швидко розходили ся по монастирях, школах, а далі й по дворах учених панів у Франції, Німеччині та Нідерляндах. Двірські співаки, вандрівні школярі та рицарі розносили їх що-раз далі, переробляли їх на народні мови: французьку, німецьку та нідерляндську. Найважнійша і найширша пере-

рібка — французька. Се властиво не одна повість, а цілий ряд повістей, майже не повязаних одна з одною, раз коротших то знов довших. Ті повісти писані ріжними людьми в XI і XII віках, були надруковані аж в XIX віці і заповнили 4 здорові томи; вони разом мають мало що не 50.000 віршів.

Загальна їх назва „Повість про Ренера” (Le Roman du Renart), а поодинокі повісти називаються „браншами”, тоб то по нашому „галуззями”. Таких галузів було, здається, значно більше; до нас доховалося їх 36. Та вони разом не творять цілости, а та подія, що в пізнійших перерібках, а також і в нашім „Лисі Микиті”, є осередком повісти і громадить довкола себе всі інші оповідання, себ-то власне оповідане про суд льва, про триразове кликане лиса, про його засуджене, про хитрощі, якими він викрутився від смерти і про поєдинок лиса з вовком, хоч і знаходиться в старофранцузькій поемі, та є там тільки одною галузею в ряді інших, а не осередком цілости.

Із французької мови переробив сю повість на старонімецьку мову коло р. 1170 альзатський рицар Генріх Гліхезер. Він дуже вкорочував французькі оповідання, декуди додавав дещо нового, але також не вмів зробити з розрізнених пригод одної цілости.

Доволі вдачною пробою скомпонованя такої цілости треба вважати італіянську перерібку одної часті французької поеми, а то власне тої часті, де розказано про суд льва над лисом. Італіянська перерібка має назву „Райнальдо”; вона дуже коротка су-

проти французької поеми і не здобула собі ширшого впливу.

Аж нідерляндському поетови Віллемови, що коло 1250 р. переробив новість про лисові пригоди на нідерляндську (долішньо-німецьку) мову, удало ся се діло. Оповідане про суд льва він зробив тою основою, довкола якої громадають ся інші оповідання, як хрустали довкола спільного ядра. Віллемова поема була коло 1280 року перекладена на латинські вірші і пізнійше перероблювана на прозу (по нідерляндськи друковано 1479 і 1485, по німецьки друк. 1498, по бельгійськи друк. 1564). Старонімецьку прозову перерібку, де лис називає ся „Reinke”, переклав в р. 1794 великий німецький поет Гете на німецькі гексаметри, держачи ся старої друкованої книжки майже крок у крок; його перерібка називає ся „Reineke Fuchs” і відновила славу старо-нідерляндської повісти в цілім світі.

Від кінця XV віку, коли були надруковані прозові перерібки старих повістей про лиса, повісти ті стали ся улюбленою книжкою в Німеччині, Нідерляндах, Бельгії, а відси переходили чи то в перекладах, чи в устних оповіданнях до інших народів. Устні оповідання людові, дуже подібні до „галузів” старофранцузької поеми, здибаємо у всіх європейських народів; є їх чимало і у народів славянських, а особливо у Русинів, Москалів і Сербів, хоч писані, книжні перерібки французької поеми в давнійших часах сюди не заходили. Дуже багато оповідань про лисові та вовкові пригоди оповідають собі семигородські Саксонці, що осіли тут ще в XV і XVI віках. Навіть в у-

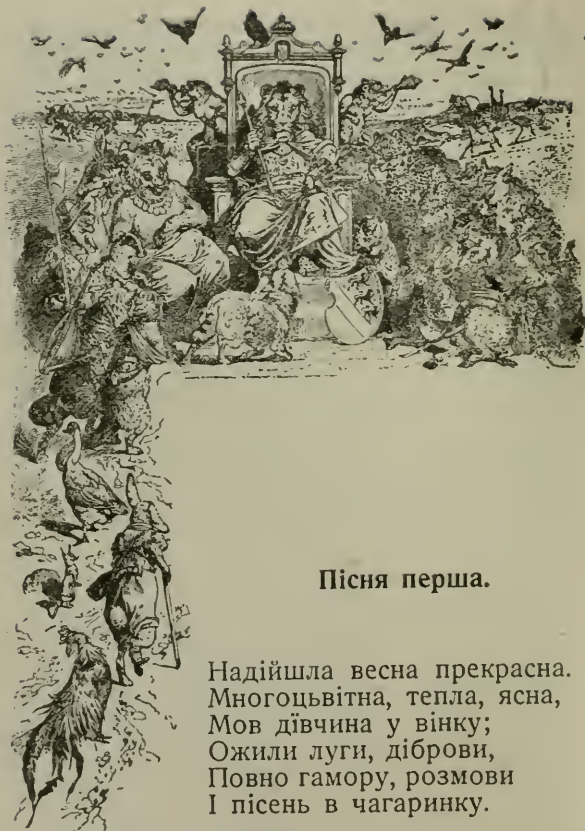
стах галицьких Жидів, що не вміють читати по німецьки, чув я широке оповідане про лиса, зовсім подібне до основної повісти в нашій поемі; тесаме оповідане записано навіть з уст півдиких Мурнів Готтентотів у полудневій Африці, де воно було занесене європейськими проповідниками разом з наукою Христової віри; віра Христова у них не приняла ся, а оповідане про лиса і вовка лишило ся в їх тямці.

Треба мені ще сказати кілька слів про свою перерібку сеї стародавньої повісти. Пишучи її, я взяв тільки головну раму нідерляндської поеми Віллема, значить, тусаму, що є і в німецькій книзі про Райнке і в Гетевім перекладі, та виповнював ту раму зовсім свобідно, черпаючи і з старофранцузьких „галузів” і з багатого скарбу наших людових оповідань. Бажаючи написати книжку для молодіжи, я мусів із старого твору, а значить і з того, що є у Гете, повикидати багато такого, що зовсім не годить ся для молодіжи. Натомісьць я повводив із старих оповідань та з наших людових байок дещо нового, так що загалом у другім виданю моєї перерібки враз із тим оповіданем, що становить рамку цілості і тягне ся через усї пісні, вплетено трийцять більших або менших оповідань і уступів.

І ще одно. Я бажав не перекласти, а переробити стару повість про лиса, зробити її нашим народнім добром, надати їй нашу національну подобу. Я, щоб так сказати, на чужий, позичений рисунок накладав наші руські коліри. Дословно я не перекладав ні відки ані одного рядка. Чи се хиба, чи за-

слуга моеї праці — в те не входжу, досить, що з сего погляду вона моя. Друге видане, що виходить у протягу трьох літ, дає мені хоч скромний доказ, що яз'умів попасти в тон нашого народнього оповіданя, з'умів дійсно присвоїти сей твір нашому народови.

Ів. Франко.

Пісня перша.

Надійшла весна прекрасна.
Многоцвітна, тепла, ясна,
Мов дівчина у вінку;
Ожили луги, діброви,
Повно гамору, розмови
І пісень в чагаринку.

Лев, що цар є над звірями,
Пише листи з печатками,
Розсилає на весь сьвіт:
„Час настав великих зборів!
Най зійдесь до царських дворів
Швидко весь звірячий рід.”

Ось ідуть вони юрбами,
Мов на відпуст з корогвами —
Все, що вие, гавка, квака;
Лиш оден мов і не чує,
В своїм замку знай ночеу
Лис Микита, гайдамака.

Ой не даром він ховаєсь!
Знать сумліне обзиваєсь:
„Кривдив ти звірячий люд!”
Тимчасом в своїй столиці
Цар засів поруч цариці,
Щоб творити звірям суд.

Перший вийшов Вовк Неситий.
„Царю, — каже, — від Микити
Вже мені хоч пропадать!
Діток моїх бє, кусає,
А Вовчицю обмовляє
Так, що й сором повідать!

„А й мене — хибаж то чесно? —
Як він хитро і облесно
Мало в гріб раз не вігнав!
Се було ще того разу,
Як я з царського указу
Мировим суддею став.

„От до мене вбіг Микита!
„Вовче, справа знаменита!
Штири Барани ось тут.
Їм лишила ся по батьку
Гарна частка поля в спадку,
І на твій здають ся суд.

„Бачиш, почали сварить ся,
Ані руш їм поділить ся —
Геометри в них нема.

Я веду їх в сюю нетру:
Будь їм ти за геометру, —
Праця буде не дарма.”

„Втішивсь я — нема що крити
Бачте, Баранів мирити
Дуже я люблю над все:
Як зроблю їм справу в поли,
То вам жаден з них ніколи
Вже рекурсу не внесе.

„От я швидко збираю ся,
З Баранами витаю ся —
Хлопці повні, як стручки!
„Ну бо, хлопці, поспішимо,
На той спорний ґрунт ходімо!
Маєте пальки, дрючки?”

„Все є, — кажуть, — все готове!”
Вийшли в поле Баранове,
Стали мірять — ні, не йде!
Тут за много, там за мало,
Вшир не хочуть, вздовж не стало,
Бо тут ліпше, там худе.

„Далі каже Лис Микита:
„Тут одна лиш стежка бита
Вас до правди заведе.
Вовче, стань на середині,
А з них кождий в сій хвилині
На ріг ниви най іде.

„Станьте й стійте там спокійно,
Кждий уважай подвійно!
Як я крикну: раз, два, три, —
То з вас кождий без уговку
Як найшвидше к пану Вовку
Що є сили просто дри!

„Хто найшвидше дочвалає,
Вовка з місця геть зіпхає,
Мати-ме найбільшу часть.
Зрозуміли?” „Зрозуміли!”
„Ну, ставайтеж, і до ціли
Найї вам Бог добігти дасть!”

„В серединї став я радий,
Не доміркував ся зради,
А Микита на межі
Аж усобі радість тисне —
Як не гаркне, як не свисне:
„Раз — два — три! А враз біжи!”

„Ледво крикнув Лис Микита, —
Гей, як рушили з копита
Барани у той сам час!
А як збили ся до купи,
То вам наче штири ступи
В мене гопнули нараз.

„Штири Барани від разу
Мої кости на логазу,
Бачило ся, потовкли:
Я лиш зіпнув, закрутив ся,
Тай на землю покотив ся,
Очи кровю заплили.

„Та прокляті Бараниска
Не вважають, що смерть близька,
Що зомлілий я лежу:
Сеї рогами з відси пхає,
Той в противний бік штовхає,
Щоб посунути межу.

„Довго ще так правувались,
Що хвилини розбігались,
Тай рогами в мене бух!

А Микита, той собака,
Реготавсь, аж лазив рака,
Що так з мене перли дух.

„І булиб за нюх табаки
Там на вічну ганьбу таки
Вовка вбили Барани,
Та дав Бог, моя Вовчиця
Там надбігла подивить ся, —
Аж тоді втекли вони.”

Хоч як жалібно сю повість,
Мов сумную дуже новість
Вовк цареві голосив,
То цариця хихоталась,
Тай цар, щоб не зняв ся галас,
Ледво в собі сьміх дусив.

Гектор, цуцик, неборака,
Став на лапки тай балака:
„Царю, страже наших прав!
Ковбаси я мав шматочок,
Тай сховав її в куточок, —
Лис і тую в мене вкрав!”

Кіт Мурлика скочив жваво:
„Бач, яке собаче право!
Ковбаса була моя!
Що Лис злодій, я не спорю,
Але ковбасу в ту пору
В ковалихи викрав я!”

„Чиста правда, що її казати —
Рись почав так промовляти, —
Лис Микита злодій є.
Він сумліне, честь і віру
За дриглі, горівки міру
Без ваганя продає.

„Таж то нехрист, таж то Юда!
Патріот — у сего злуда!
Хто-ж добра-б від него ждав?
Знаю я його натуру!
Він царя-б жидам на шкуру
За свинини фунт продав.

„Заяць ось — душа спасенна,
Як жиє, ні в ніч, ні денно
Зла нікому не хотів.
Ну, пішов він до Микити,
Той, бач, мав його навчити
Тропарів і кондаків.

„Ой, гірка була наука!
Лис від разу взявсь до бука, —
А прийшли на п'ятий глас,
Він струснув Зайця мов грушу,
Був би витряс з него й душу;
Як би я його не спас”.

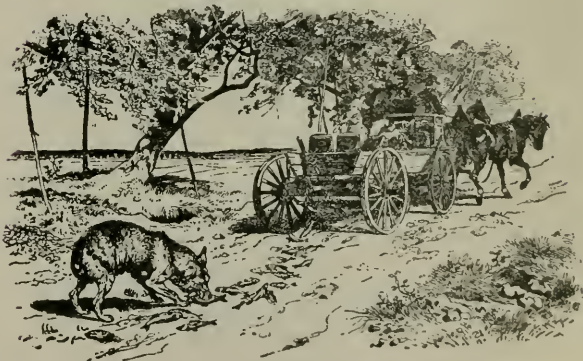
Аж ось виступив до трону,
Щоб взять Лиса в оборону,
Стрий його, Борсук Бабаї.
„Добре то старі казали:
Жди від ворога похвали!
Що тут наплели, гай, гай!

„І не сором вам, Неситій,
Власну ганьбу розносити,
Відгрівати давну пліснь?
А ви красше-б нагадали,
Як ви з Лисом мандрували, —
То правдива, сьвіжа піснь.

Вірним другом був Микита,
Але Ваша злість несити
Злом платить найліпшу річ.

Раз ото степами йшли ви,
Голод мучив вас страшливий,
Хоч коліна власні їдж!

„Аж тут чути: „Гатьта! вісьта!“
Йде шляхом хлоп до міста,
З рибою на торг мабуть.
„Гей — Лис каже, — мисль щаслива!
Брате, буде нам пожива,
Лиш гляди та мудрий будь!”

„Скочив Лис з одного маху,
Бач, і впав посеред шляху,
Мов здохлий простяг лапки.
І лежить оттак простертий —
Він жеж міг пожити смерти
Від мужицької руки!

„Хлоп над'їхав — що за диво!
З воза зліз, за камінь живо,
Щоб його добити там.
Далі бачить — він не диха!
„От мій зиск — промовив стиха —
На клапаню буде блам.”

„Взяв Микиту за хвостину
Тай на віз між рибу кинув,
Сів і їде в божий час.
А Микита, той проноза,
Нуж метати риби з воза,
В кадці лиш лишив ся квас.

„Риб не стало, Лис мій в ноги!
Здибав Вовка край дороги, —
Тоїй остатню шуку мене.
„Ну-бо, брате Миколайку,
Ти лишив для мене пайку?
Погодуй тепер мене!”

„О — говорить Вовк Неситий —
Осьде пай твій знаменитий!
На, смакуй, та не вдавись!”
І — зміркуй безодню злости! —
Дав йому лиш самі ости
З риб, що вкрав так сьміло Лис!

„А для Зайця річ нелюба,
Що надрав учитель чуба?
Нїби нас не драли всіх?
Хтож то бачив, щоб наука
Йшла до голови без бука?
Се розмазувать — лиш сьміх.

„А той цуцик, Гектор куций,
Сам спіймавсь на своїй штуці!
Кіт Мурлика нам сказав:
Ковбасу ту знакомиту,
За що скаржить він Микиту,
Сам він у Мурлики вкрав.

„Мій братанок — муж побожний.
Всякий проступок безбожний
Є для него наче хрін.

Ось вже цілий рік минає,
Як твердий все піст тримає,
Не бере в рот мяса він.

„Я вже сам не раз журив ся,
Що так голодом зморив ся” —

Тут урвав нараз Бабай...
Бач, кумпанія чимала
Бог зна з відки причвалала
З криком, шумом в царський гай.

Старий Півень перед веде,
За ним по два у ряд іде,
Несуть мари на плечах:
А на марах Курка лежить,
За марами весь рід біжить —
Плач і лемент, ох і ах!

Півень перед тронем царським
Крикнув тенором лицарським:
„Милосердя, царю мій!
Вся надія наша вбита!
А убійця — Лис Микита!
Най нас суд розсудить твій!

„Ми в монастирі сьвятому
Проживали й зла нікому
Не чинили. Та нераз
Бачив я, що попід брами
Лис мишкує, — все за нами
Своїм хижим оком пас.

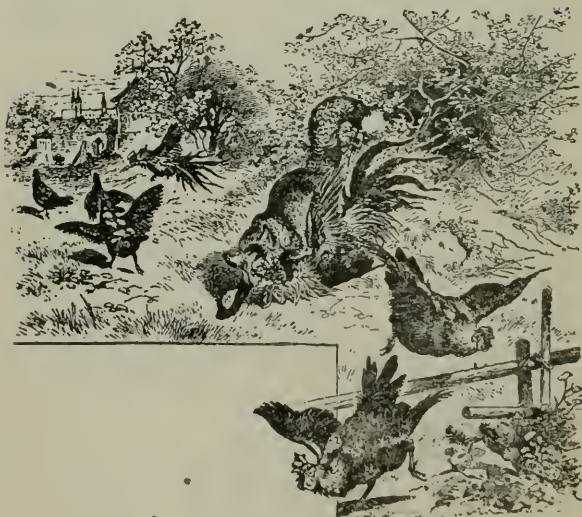
„Я сі штуки добре знаю,
Своїм дітям повідаю:
„Стережіть ся, крий вас Біг!
В ліс мені не вибігати,
Бо там ворог наш зубатий,
Він житя вас збавить всіх.

„Аж тут раз стук-стук до брами:
В волосянци перед нами
Став Микита як монах,
Повитав нас благодатю,
І з цісарською печатю
Лист отвертий мав в руках.

„Ось вам, каже, лист безпеки!
Каже цар, щоб від теперки
Між звірями був спокій,
Щоб братав ся Вовк з Вівцями,
І щоб я на віки з вами
Був як друг, як брат, як свій!

„Бач, пустинником я став ся,
І від мяса відцурав ся,
Їм лиш зілле й дикий мід.
Мир вам, діти! Жийти з Богом!”
І вклонившись за порогом
Він пішов собі у сьвіт.

„Ну, тут дітям я говорю:
„Воля діти! Можна з двору
Нам по стернях погулять!”
Радість, втіха, сьпів між нами!

Всі ми рушили за брами, —
Та не всім прийшлося вертати.

„Лиш ми вийшли, — гульк з укриття
Як не скочить Лис Микита,
Тай хахап мою дочку!
Я як крикну: Кукуреко!
Але він вже був далеко,
Вже сховав ся у ліску.

„Я кричу, мов в дзвони дзвоню...
Вірні пси за ним в погоню
Кинулись — та, Боже мій! —
Принесли лиш труп бездушний!...
Так той злодій непослушний
Зневажає наказ твій!”

Цар сказав: „А що, Бабає?
Дуже острій піст тримає
Твій братанок! Бачиш сам,
Як то він спасає душу!
Ні, кінець зробити мушу
Всім подібним хапунам!”

І Медведя зве Бурмила:
„Як тобі в нас ласка мила,
Друже, меч свій привяжи,
Йди до Лиса, най, мопане,
Зараз тут на суд мій стане, —
Строго-строго накажи!

„А вважай на ту падлюку,
Щоб не вдрав яку він штуку,
Бо то, брате, хитрий звір!”
„Що, мене-б він сьмів дурити?” —
Закричав Медвідь сердитий,
Тай потяг в Микитин двір.

Пісня друга.

Гей хто в лісі не буває,
Той не бачив, той не знає,
Як Микита Лис жиє.
Лисовичі — славний замок,
Не один там хід і ганок,
Ям, скриток чимало є.

Лис Микита в своїй буді
Спочива собі по труді,
Аж нараз почув: Стук, стук!
Глянув — ой, небесна сило!
Аж се сам Медвідь Бурмило,
А в руках страшений бук.

„Гей Микито! Де він, ланець?
Виліжай! Ось я післанець

Від саміського царя!
Наробив ти зла багато,
Злий на тебе Лев, наш тато, —
То й спокутувать пора!

„Кличе цар тебе на суд:
Най мені явить ся тут
Лис Микита, гайдамака!
А не хоче йти в мій двір,
На тортурн, під топір!
Най пропаде мов собака!”

Лис Микита счулив вуха,
Коло брами пильно слуха
Тих грізних медвежих слів.
„Ех, — гадає, — що-б зробити,
Сего дурня раз провчити,
Щоб так гордо не ревів!”

Хитро в шпарку зазирає,
Чи де засідки не має?
Але ні, Бурмило сам!
Ну, тоді він вийшов сьміло,
Втіхою лице горіло:
„Вуйку, ах, витайтеж нам!

„Вуйку, ви-ж се? Бійтесь Бога!
Так далекая дорога,
А такий на дворі сквар!
Ви втомились, ви без духа!
Піт вам скрізь тече з кожуха!
Щож то, наш вельможний цар

„Иньших вже послів не має,
Що найліпших посилає,
На найстарших труд валить? —
Ну, подвійно рад я тому,
Що хоч раз до мого дому
Гість так чесний загостить.

„Суд для мене — з маслом каша!
Знаю бо, що мудра ваша
Рада захистить мене.
А як ви за мене слово
Скажете, то все готово,
Царський гнів тяжкий мине.

„Вуйку, ми-ж одного роду!
З вами я в огонь і в воду!
Лиш сю пічку ще заждіть!
Гляньте, небо замрачене,

Ви втомили ся, а в мене —
Вибачте — болить живіт”.

„А се що тобі, небоже?”

„Ох, вуйцуню, страх негоже!
Я-ж пустинник, то й не слід
Мяса їсти. Ось і мушу,
Щоб не брать гріха на душу,
Ссати той обридливий мід”.

„Мід? — аж крикнув пан Бурмило, —
Мід обридливий? Божа сило!
Я-ж за мід би й душу дав!
Де він? Де його купуєш?
Як мене ним утрактуєш,
Вір — не будеш нарікав”.

„Вуйку, — каже Лис, — се жарти!”
„Жарти? Дай лиш зо три кварта,
То й присягою скріплю!
Мід, се райський корм чудовий!
Все за мід я дать готовий,
Над усе я мід люблю!”

„Га, як так, мій вуйку милий,
То ходім! хоч в мене сили
Дуже мало — що робить!
Розказ твій, то голос з неба.
Для так чесних гостей треба
Сил, здоровля не щадить.

„Не далеко тут — ось тільки
Буде відси зо чверть мильки —
Є багатий хлоп Охрім.
В него меду тьма безбожна,
Що не то що їсти можна,
Але хоч купай ся в нїм!”

„Ой! — зітхнув Медвідь Бурмило, —
Аж на серці замлоїло!
Ну, Микито, ну, біжим!”
Сонце сіло вже за гори,
Як добігли до обори,
Де багатий жив Охрім.

На землі там, близь города,
З дуба грубая колода
Бовваніла. Майстер Гриць
Хтів по-здвж її лупати,
То й почав з кінця вже гнати
Здоровенний в щілку клин.

З на дві пяди вже отверта
Щіль була; колода вперта
Про тото не трісла ще,
Лиш від клина заскрипіла,
Ніби зуби заціпила
Прохрипівши: Ов, пече!

„Зуйку! — шепче Лис Микита, —
Ось колода ся відкрита —
Ти пощупай їй під бік!
Хоч крива вона та сіра,
Та в ній меду що не міра.
Відси й я нераз волік.

„Глянь, вже темно по долині.
Хлоп давно лежить в перині,
То-ж нічого ти не бійсь!
Їж до схочу в імя Боже!
Я постою на сторожі...
Ну, лиш, сміло в шпарку лізь!”

„Спасибі тобі, небсже! —
Рік Бурмило, — стій, щоб може
Не надліз який злий дух!

Ой, вже чую запах меду!
Ти, небоже, стань з переду,
На до рук отсей обух!”

І за сим Медвідь Бурмило
Лаби, голову й карчило
В ту широку щіль запхав;
Лис тимчасом трах! обухом,
Клин із дуба вибив духом,
І бурмила дуб спіймав.

„У! — сказав дуб, — є ще сила!”
Гей, як вхопить він Бурмила,
Аж стріщав у него лоб.

„Вуйку! — крикнув Лис Микита, —
Правда шпарка знаменита!
Знав де мід ховати хлоп”.

А Медведя заціпило!
Стогне, сапа мій Бурмило,
Але дуб трима й трима.
Шарпнув вуйко за три рази,
Затріщали лаби й вязи,
Але вирвати — дарма!

„Вуйку, — каже Лис, — як чую,
Дуже вам медок смакує,
Та мабуть вас муха тне.
Їжте-ж, але міру майте,
Бо як об'їсте ся, знайте:
Мід вам пупом попливе”.

Та Медведю не до меду!
Крутить задом, а з переду
Дуб держить мов у кліщах...
То він шарпне, дряпне, смикне,
Далі з болю як не рикне,
Аж почули в небесах.

Лис на кпи його здіймає.
„Бач, як вуйко мій співає!
Вуйку, що за нута се?
Вуйку, вуйку, будьте тихо!
В хаті світло — буде лихо!
Вуйку, хлопа біс несе!”

А Охрім, богач-мужик
Пробудив ся — що за рик?
Виглядає у квартиру —
Що за диво? При колоді

Щось чорніє... Може злодій!
Хлоп хапає за сокиру.

Вибіг з хати, приглядаєсь: "
Се Бурмило борикаєсь!...
Репіт підійма Охрім:
„Гей, сюди, сусіди любі!
Ось Медвідь зловив ся в дубі!
Гей, Медведя бить біжим!”

У! Кипить в селі тривога!
Наче ті вовки з берлога
Позривались мужики.
В чім хто був, в тім вибігає,
Що попало, те й хапає
Як оруже до руки.

Як прискочуть до Бурмила —
В сего ціп, у того вила,
В баби кочерга в руках,
А Охрім з тяжким обухом —
Кинулись на вуйка духом!
Лиш дуп-цуп! та трах-тарах!

Біль додав Бурмилі сили:
Як не шарпне — Боже милій!
Шкіру всю з чола зідрав!
Ще раз шарпнув — вирвав лапи,
Але шкіру й кігті-дряпи
Дуб немов своє забрав.

„Вирвавсь! вирвавсь!” закричали
Люди, в ростіч поскакали,
А Бурмило трух-трух-трух!
В ліс у корчі збіг борзенько,
Ляг та стогне так тяженько,
Мов би з него перло дух.

Аж тут суне Лис Микита.
„Ну, вуйцуню, — мовить — сита
Вже душа? а добрий мід?
Тай гаразд ви попоїли!
Хочете, я що неділі
Справлю вам такий обід!

„Ой, а я трохи не плакав,
Як там з вами хлоп балакав:
Я гадав, що буде бить.
Ну, та бачить ся, ви чемно
З ним розстались, — дещо певно
Вам за мід прийшлося платить.

„Е, що бачу! Ви з грізоти
Вбрались ніби на зальоти
У червоні сапянці!
А сю шапочку червону
Де купили? Чи до дому
Несете її доньці?...”

Так Микита наспіхав ся,
А Бурмило лиш метав ся,
Та бурчав собі під ніс.
Аж на третій день ходою
Він з тяженькою бідою
Ледви в царський двір прилїз.

Як побачив цар ясенний,
Що Медвідь такий нужденний,
То аж руки заломив.
„Гей, Бурмило, любий друже
Хто се збив тебе так дуже
Та зо шкіри обідрав?”

„Царю, пане! — рік Бурмило, —
Горенько мене постигло!
Се Микита все зробив.
Через нього муки много
Я приняв, — ох, мало свого
Я жита не загубив!”

Ух! затупав цар ногою!
„Я короною ось тою
Заклинаюсь: не уйде
Сей злочинець злої муки!
Дай мені його у руки,
То до завтра не дожде!”

Потім троха мисли ладив
І з сенатом раду радив:
Щоб Микиту взять на гак,
Постанову мав велику.
Приклика Кота Мурлику
І до него мовить так:

„Ти мій вірний Кіт Мурлика,
Хоч постава не велика,
Та розумний ти за трьох.

Ось тебе я шлю: піди ти
Сам до Лиса до Микити,
У його злодійський льох.

„І кажи, щоби як стій
Він у двір явив ся мій!
Загрози йому, що гака
Не мине й тяженьких пут,
Як на суд не стане тут
Лис Микита гайдамака!”

Кіт Мурлика поклонив ся
І в дорогу спорядив ся,
Хоч по шкірі дер мороз;
Страх не рад він був тій чести,
Та що цар дав, їдж до решти!
Сперечати ся не мож.

Пісня третя.

Кіт Мурлика до дороги
Добре взяв за пояс ноги,
В торбу впхав печену миш,
І лісочком, холодками
Так на підвечерок самий
Він прибув до Лисович.

Стукнув в браму, дожидає...
Лис в квартиру виглядає.
Кіт Мурлика шапку зняв,
Поклонивсь йому низенько,
Привитав його борзенько,
Тай такі слова сказав:

„Не прогнівай ся, нанашку!
Не приніс я жадну флашку,
Але царський вам наказ:
Другий раз се цар, наш владця,
Через свого післанця,
На свій суд ось кличе вас.

„Що тут довго говорити!
Дуже цар на вас сердитий,
Тож я раджу вам: ходіть!
Цар поклав ся на корону:
Як не ставитесь до трону,
То пропащий весь ваш рід”.

„Мурцю! — скрикнув Лис Микита, —
От не ждали! От візита!
Боже милий, як я рад!
Ну, ходи в мої обійми!
А про те казати не сьмії ми,
Щоб як стій іти назад!

„Таж Лисиця, твоя тітка,
Так тебе видає з рідка,
Що не пустить нас під ніч.
А маленькі Лисенята,
Чиж вони пустили-б брата?
Ні, то не можлива річ!

„Повечеряєм гарненько,
Проспимо ся, а раненько
Холодком — тай в божу путь!
Я про царський суд не стою.
А що рад піду з тобою,
Ти про сее певний будь!

„Он з Медведем инше діло!
Ти розваж: прийшов Бурмило
Мов розбійник у мій двір.
Тай до мене з криком, фуком,
З величезним в лапах буком —
Я-ж малий, слабенький звір!”

„Ой нанашку, — рік Мурлика, —
Ласка ваша за велика...
Але лїпше ми не ждїм!
Ніч чудова, місяць світить...
Попращайте жінку й діти,
Тай у путь як стій ходїм!”

„Мурцю, — каже Лис, — май розум!
Ніч не тітка, ми не возом
Будем їхать, ні літать.
Всяка погань лісом лазить,
Нуж-но хто на нас наважить!
Ні боротись, ні втікать!”

Ті слова Кота Мурлику
Кинули у дрож велику.
„Ваша правда, — він сказав. —

Мушу на ніч вже лишить ся...
Та скажіть, щоб поживить ся,
Де-б я тутка що дістав?"

„Щож, не гнівайсь, Мурцю дільний!
Чоловік я богомільний,
Піст твердий держу день в день.
Та тобі вже я придбаю
Найсмачнійше, що лиш маю:
Крижку меду з'їж лишень!"

„Меду? тьфу! — відрік Мурлика. —
Най Бурмило мід той лика!
Ним мене ти не вкормиш!
Та у вашому фільварку
Чейже є де в закамарку
Хоч одна порядна миш?"

Лис Микита рік до Мурка:
„Ти жартуєш! Навіть Турка
Я-б мишми не трактував!
Що ти видумав небоже!

Миши їсти!... Милий Боже!
Про таке я й не чував!

„Та як мишей ти бажаєш,
Мурку любий, — тут їх маєш,
Що хоть ними гать гати!
Тут у війтовім будинку
Мишей тьменна тьма, мій синку,
І близенько нам іти!”

„Ах, нанашку мій наймильший,
Поведіть мене на миши!
Я на миши дуже звик!”
„Добре! Так ходи-ж за нами!”
І полізли бурянами
Аж де війтів був курник.

Там в стіні діра пробита,
Нею часто Лис Микита
Нічю в курятник гостив;
Вчора ще пустив він крові
Війтовому когутови,
Аж когут і дух спустив.

Війт зо злости счервонівши,
З когута лиш піре вздрівши,
Крикнув, „Ні, вже не стерплю!
Мушу злодія зловити!”
Край вікна дав присилити
Мотузяную петлю.

Лис Микита се/ пронюхав,
Тай говорить: Мурку, слухай,
Як там мишки цвіркотять,
Мов горобчики невинні!
А ось тут і дірка в глині —
Тільки влізти тай хапать!”

„А безпечно-ж тут, нанашко?
Нині за біду не тяжко,
А вийти, то хитрий люд!”
„Га, говорить Лис зрадливий, —
Хто занадто боязливий,
Най такий покине труд!

„В середині там не був я,
І про хитрощі не чув я,
Та коли боїш ся ти,
То ходім раднійш до дому,
Повечеряєм по свому:
Редьку й медові соти.”

Кіт Мурлика застидав ся.
„Що гадаєш, я злякав ся?”
До Микити він озвавсь.
„Страх не є котяче діло!”
І у дірку скочив сьміло.
І шасьть-прасть! в сильце спіймавсь.

Ой, повис він у воздухах,
Затрепавсь, та по тих рухах
Шнур ще дужше горло стис.
Кинувсь — вдаривсь до одвірка!
А з гори, де клята дірка,
Заглядає зрадник Лис.

„Ну, що, Мурцю мій наймельший, —
Каже він — смакують миши?
Правда, що за пишний смак!
Хочеш соли? Я покличу,
Або в віїта сам позичу, —
Чи волиш вже їсти й так?...”

„Ого-го, вже й ти співаєш!
Але славний голос маєш!
Тенор! Ах, люблю на смерть!
Жалібно, аж лле ся в душу!...
Ох, бігме, я плакать мушу...
Ну, спасибіг за концерт!”

Раптом двері заскрипіли,
Війт роздягнений, спотїлий
З палицею сам впада;
А за ним сини і слуги,
Сей з ременем, з буком другий —
Ось де Муркови біда!

„Бийте злодія! — війт крикнув, —
Вчора когута нам смикнув!
Бийте, поки спустить дух!”

І луп-цуп! летять удари...
Мій Мурлика з уст ні пари,
Мов осліп уже й оглух.

„Бийте!” — вийт кричить і кропить.
В тім Мурлика скік! як вхопить
Пана вийта за сам ніс!
Хруп тай хруп, мов миш велику,
Кіхтями роздер всю пику,
Мов би гречку грабав біс.

Гвалт! ратуйте!” — крикнув з болю
Вийт і впав як сніп по долу.
Всі до него. „Гей, сьвітїть!
Гей води! Гей губки, вати!”
Кинули ся кров спиняти, —
Вже й не в голові їм Кіт.

А в Кота тверда натура: ..
Лиш відсапав тай до шнура,
Взяв ся гризти і кусать.
Далі шарпнув ся що сили,
Шнур урвав ся і в тій хвили
Кіт свобідно міг гасать.

Ну, він мишей відцурав ся,
В курнику й не обзирава ся,
А задравши хвіст, як міг
Драпнув в дїрку, та до ліса,
А лісами, мов від біса,
Просто в царський двір прибіг.

Як уздрів його Лев-батько
Збитого мов кисле ябко,
З злости аж позеленїв.
„Що? — кричав звірів правитель, —
„Чи знов сьміє той урвитель
Насьміхатись з моїх слів?

„Нї вже того за богато!
Будь я пес і пес мій тато,
Коли се йому прощу!
Війско шлю на гайдамаку!
Скоро зловлю, — на гиляку,
І гніздо все розтрощу!”

Грізно цар ревів і тупав,
Був би Лиса з кістьми схрупав,
Як би мав його в руках,
Аж як гнів пройшов безмірний,
Виступив Бабай покірний,
І сказав при двораках:

„Царю, явна річ, не скрита:
Вольний є козак Микита,
Право-ж каже тричі звать
Винного на суд твій, пане.
Аж як третій раз не стане,
Суд заочний видавать.

„Що в тім правди чи неправди,
Що про него клеплють завжди
В те не входжу, — та для всіх
Рівне право! Тож пішли ти
І мене ще до Микити,
Чей прийде до твоїх ніг”.

Цар махнув лиш головою,
Дав знак згоди булавою,
Та ні слова не сказав;
А Бабай як стій зібрав ся,
У дорозі поспішав ся,
В Лисовичах на ніч став.

Пісня четверта.

Лис собі в вечірню пору
З діточками коло двору
Розмовляючи гуляв,
Аж тут голос у діброві
Обізвав ся: „А, здорові!
Ось до Вас я причвалив?

„Ах, Бабай! Чи ти се, стрику?
Ну, мабуть якусь велику
Новину несеш до нас!
Ти втомив ся? Ти сумуеш?
Ну, до хати! Заночуеш,
То й балакать буде час”.

Всі гарненько привитались,
Про здоровле розпитались,
Випив вишнячку Бабай.
Сїв на приспі, віддихає, —
Лис про царський двір питає:
„Ну, балакай, не зітхай!”

„Гей, синашу, схамени ся, —
Так сказав Бабай до Лиса —
Що за збитки робиш ти?
За що ти з післанців кпиш ся?
Чи на правду ти боїш ся
На той царський суд іти?

„Я-ж гадаю, синку милній,
Що ти зможеш в одній хвили
Ворогам заткати рот.
Адже всі їх глупі мізки
Против твого стоять тріски!
Оттакий то весь народ!”

„Правду кажеш, любий стрику, —
Рік Микита, — і велику
Ти охоту в мні підвів.
Щож, піду! най всі побачуть!
Хто сьміє ся, ті заплачуть,
Цар на ласку змінить гнів.

„Хоч там цар на мене лютий,
Та він знає, що в мінуті
Небезпечні, в чорний день
Всі торочать не до ладу,
Але дати мудру раду
Вміє тільки Лис оден”.

І ввійшли оба в світлицю.
Привитав Бабай Лисицю,
Всі засіли край стола.
Лисенята Міцько й Міна
Повлазили на коліна —
Живо гутірка пішла.

„Дуже лютий цар, Бабаю? —
Рік Микита. — знаю, знаю,
Жаль йому медвежих мук!
Та в нас був старий рахунок, —
Довго ждав я на трафунок,
Щоб дістать його до рук.

„Тому літ ще не багато,
Як Бурмила Лев, наш тато,
Губернатором зробив
На підгірські наші бори,
Щоб звірячі справи й спори
Всі по правді він судив.

„От тоді то Вовк Неситій
Напосівсь мене здусити,
А з Бурмилом змову мав;

І на суд губерніяльний
За мій помисл геніяльний
Перший раз мене пізвав.

„Що за помисл? Слухай, друже!
З Вовком раз, голодні дуже,
На поживу вийшли ми.
День. У церкві дзвін десь дзвонить, —
Та нас голод з ліса гонить
Серед лютої зими.

„До села йдем осторожно,
Нюхаєм, де би можно
Чим масненьким поснідять, —

Аж тут сала, мяса запах
Не лиш в носі, а аж в лапах
Закрутив нам — хоч тут сядь!

„Тії пахощі нас гарні
До попівської спіжарні
Мов по нитці довели.
Стали ми довкола нюхать,
Чи безпечно всюди — слухать,
Аж віконце ми знайшли.

„Страх тісне було віконце.
„Лізем, Вовче?“ „Лізем конче!“
Каже Вовк. „Ти перший лізь!
Глянь, чи де нема заліза!
За тобою й я полізу, —
(Так Вовк каже) — лізь, не бійсь!”

„Я проліз досить вигідно,
Роздивив ся. „Лізь свобідно!”
Так до Вовка я сказав.
Він голодний був, тоненький,
Ну, та в отвір вузьенький
Ледво толуб свій пропхав.

„А в спіжарні — Боже кріпкий!
Сьвіт затьмив ся нам до дрібки,
Стілько там добра для нас:
Мяса, сала, вуженини,
Штири пілтї солонини
І довжезний ряд ковбас.

„Став я думать, міркувати,
Як тут господарювати, —
Та мій Вовк мов оцапів:
Перший полоть хап зубами!
Рве, куса, гризе без тями —
Став і їв і знай сопів.

„Ну, гадаю, — їж, небоже!
Та для мене се не гоже”.
Я беру ся до ковбас.
З жердки легко їх здіймаю,
Крізь віконце викидаю,
Поки всіх отак не стряс.

„А за ними й сам в віконце
Вискочив, тай ну чим скорше
Всі на шию надівать.
Навантажив як коралі,
Тай до ліса далі, далі,
Скарб у яму щоб сховать.

„Скарб у яму заховавши,
Спокійненько поснідавши
До спіжарні знов біжу.
Прибігаю: Вовк ще голить,
Не доївши кинув полоть,
З смальцем розпочав діжу.

„Вовче, — шепнув, — час до гаю!
З церкви люде вже вертають, —
Щоб нас тут хто не застав!”
Вовк почувши се, зжахнув ся,
В дірку прожогом метнув ся,
Та вже ледво шию впхав!

„Бачиш — повний був, мов бочка!
Став у дірці, тільки очка
Витріщив, немов баньки.
Страх відняв у него мову...
Я-ж кричу: „Чого став знову?
Ну, якої бідоньки?”

„Вовк не тямить вже, що діє!
Пхаєсь в дірку, аж потіє,
Та дармий його весь труд.

Далі з лютої розпуки
Заломав передні руки —
„Лисе, — каже, — згину тут!”

„Вовче, — кажу, — чи здурів ти,
Чи від смальцю опянів ти?
Виліжай, пора нам в гай!”
„Ой, не можу, мій Лисуню!
Бачиш, пуза не просуну!
Ой, Микито, помагай”.

„Ну, скажи ти сам, Бабаю:
Що я тут чинити маю,
Як драбузі допомогти?
Лишу Вовка — може згинуть.
Ліпше, думаю, не кинуть,
Але до попа піти.

„Попросить по добрій воли,
Щоб дав пилки і позволив
Більшу вирізати діру.
Здумавши сю річ штудерну.
Мовлю Вовку: „Жди, я верну!”
І в попівство просто дру.

„Піп був власне у покою:
В пообідньому настрою
Люльку ходячи курив.
У вікно я заглядаю,
Лабою шкряб-шкряб благаю,
Щоб вікно він отворив.

„Піп поглянув, підбігає...
„Лис у вікна заглядає!
Гей, ловіть його! Біжіть!”
Я й не счув ся а за мною
Слуги, служниці юрбою, —
От я духом через пліт.

„Крик за мною, як в гамарні...
А я просто до спіжарні,
Тай сховав ся під поміст.
Тут погоня надлітає:
„Де він? Де той Лис? — питає —
Показав нам тільки хвіст!”

„В тім зирнули, а з віконця
Вовк Неситий проти сонця
Визирає! „А, ти тут?
Ой, нещасная головка!
Таж се Вовк! А бийтеж Вовка!
Тут йому зробить капут!”

„Вовк їх там не дожидавав ся,
А в спіжарню заховав ся,
При саміських дверех став.
От вони як отворили,
То Неситий скік в тій хвили,
З сеї шпарки скористав.

„Та дістав там з дивовижі
Скілька буків через крижі,
Так що ледво в ліс доліз,
І про справу сю немилу
Заразїсїнько Бурмилу
Він на мене скаргу внїс.

„Хоч сам винен за лакомство,
А на мене віроломство,
Злобу й зраду наклепав.
Ну, а думаєш Медвідь
Розібрав усе як слід,
По закону поступав?

„Де гобі? Суддя той ласий,
Як дізнав ся про ковбаси,
Що я з трудом розстарав,

Як ревне на мене туго:
„Зараз все віддай, злодюго!
Будеш ти ковбаси крав?”

„Ти й віддав?” — Бабай питає.
„Щож було робить, Бабає?
Аджеж хтїв відтяти хвіст!
Та щоб всі віддать — а дзуськи!
Штири дав йому тонюські,
А собі лишив ще шість.

„От Медвідь так судить справу:
„За побої, за неславу,
Вовче, маєш ковбасу!
Решту я з'їм. Ти-ж, Микито,
Радь будь, що тебе не бито!
Марш, бо кости рознесу!”

„Так то нас судив Бурмило!
Гірко се мене вшпилило!
Я присяг на царський хвіст:
Як його дістану в руки,
То за всі ті подлі штуки
Він тяженько відповість”.

Надоспіла і вечерея;
З пірем пражена тетерея —
Всім досить її було.
Як гарненько поживились,
Де про що розговорились,
Тай пішли собі в стебло.

А як рано повставали,
То гарненько поснідали:
Їли сало з чесноком,
Потім гусячу потравку,
Закусили-ж сю приправку
Ще копченим судаком.

Оттоді Микита вбрав ся
До дороги й так прощав ся
З господинею й дітьми:
„Люба жінко, будь здорова!
Час мені іти до Львова,
Тож ключі усї прийми!

„Наглядай як слід в коморі,
Бо ті Миши красти скорі, —
А про мене не журись!
Хоч тепер на нас цар лютий,
Але легко може бути,
Що всьміхне ся ще колись.

„А ви, діти, не пустуйте,
По за домом не герцюйте,
Мамі збитків не творіть!
Глянь-но, стрику, що за звірик
Отой Міцько! Хто повірить,
Що йому ще тільки рік!”

І дітий поцілувавши,
Жінці в ухо пошептавши,
Що там ще сказати мав,
Лис Микита мов у гості
В Львів, на зустріч царській злости
Враз з Бабаєм почвалав.

Пісня п'ята.

Гу, гу, гу! — в дворі гуділо,
Мов Бог зна, яке там діло —
„Лис Микита! Лис приспів!”
А Микита мов не чує,
Гордо, сміло машерує
Між рядами ворогів.

Перед тронем зупинив ся,
І цареви поклонив ся,
І такі слова сказав:
„Царю наш великодушний!
Слову твому послушній,
Я на суд твій правий став.

„Вірю в велич твого духа.
Не прихилиш свого вуха
Ти поганим брехунам,
Що байками і брехнями
Раді-б розлад поміж нами
Сколотить на шкоду нам”.

Але цар глядів понуро
Її крикнув: „Підла креатуро!
Ти ще тут хвостом вертиш!
Смієш прав допоминать ся!
Нам ще хочеш підлизать ся!
Ні, вже нас не підлестиш!

„Глянь, ось Півень у жалобі!
Кіт Мурлика ось при тобі,
І Бурмило, мій барон!
Тямиш біль їх, ганьбу, муки?
Гей, беріть його у руки
І до трибуналу! Вон!”

„Царю, — смирно рік Микита, —
Чи ж так явна вже й відкрита
Що до них вина моя? —
Що Бурмило був упертий
Конче хлопський мід ізжерти,
То чи-ж тому винен я?

„А Мурлика, — Боже, Боже!
Він ще жалувать ся може?
Хто ж на ловах не прийма
Бійки, не вигід подібних?
Тай хибаж для Мишей бідних
Конституції нема?

„Кажуть: злодій я, поганець!
А Мурлика, твій післанець,
Тож не менший горлоріз.
Бо чи-ж то не для злодійства,
Кроволитя і убийства
Він у тую шпарку вліз?

„Царю, я підданий вірний!
Як такий твій гнів безмірний —
Дай на смерть мене судить!
Дай малих злочинців вішать,
Най великі тим ся тішать!
Коли так — не варто й жить!”

Та цар Лев не вів і вухом!
І взяли Микиту духом,
І звязали й повели
Стражники у трибунали;
В трибуналах засідали
Старі Цапи і Осли.

Став Микита тай балака,
Та найстарший пан Осяка
Вже пять років як оглух.

Присудили: „На галузці
Лису висіть на мотузці,
Поки з нього вийде дух”.

Вовк, Бурмило і Мурлика
Як почули се, велика
Радість обняла їх ум.
Зараз за катів обрались,

І Микиті нахвалялись
Причинить до смерти глум.

Лиса вивели. Бурмило
Трах його прилюдно в рило!
„Се за сапанці мої!”
Вовк для гіршої ще муки
В зад скрутив Микиті руки:
„Не уйдеш тепер гилі”.

Кіт Мурлика вже на гильку
Виліз і міцную сільку
Мотузяну засилив.
Крука ще гукнув навмисне,
Щоб Микиті, як повисне,
Зараз очі з лоба пив.

Хто лиш жив, глядїть зійшли ся,
Як то будуть вішатъ Лиса:
Стала страж кругом як мур.
Лис іде як мокра курка,
Вовк Неситий з заду штурка,
А Медвїдь веде за шнур.

„Не лякайсь, — сказав Неситий, —
Ми від разу задусити
Не гадаємо тебе.
Будеш дригав ще лапками,
Поки Крот під дубом ями
У твій ріст не вигребе”.

Обернув ся Лис до нього:
„Щож то — каже він, — міцного
Шнура не знайшлось у вас?
Міг вам Кіт дістати, любко,
Того, що на нїм так цупко
Сам у вїйта дригав раз”.

„Замовчи! — ревнув Бурмило. —
Щоб язик тобі сціпило!
Ще не кинув жартів ти?
Глянь, жде шибениця грізно!
Кай ся, щоб не було пізно,
Грішну душу очисти!”

Привели його під гильку
Завдали на шию сільку,
На драбину Лис вступив,
І звернувши ся до миру
Він царю вклонив ся щиро,
І ось так проговорив:

„Наступає вже година,
Ох, для звірів всіх єдина:
Швидко вічним сном усну.

Царю наш, тебе благаю,
Ти по давньому звичаю
Просьбу вволь мені одну.

„Тут в обличю смерти й гробу
Хочу виявить всю злобу,
Сповідать ся всіх гріхів,
З всіх провин заслону здерти,
Щоб ніхто по моїй смерти
За моє зло не терпів”.

Так сказав, усім вклонив ся,
І тяженько прослезив ся,
Зрушив душі всіх хижак:
Цар задумавсь на хвилину,
Берло похилив в долину
І сказав: „Най буде так.”

Лис Микита беть ся в груди:
„Православні, чесні люди!
Много, много я грішив!
Чи є хоч один між вами,
В когоб ділом, чи словами
Добру пам'ять я лишив?

„Від дитинства сам собою
„Я привчав ся до розбою
Хоч отець картав не раз.
Бідні Кури, Гуси, Утки!
Серце рветь ся в мні ось тутки:
Як то шарпав, гриз я вас!

„Був я штучка невеличка,
Та „від личка до ржемичка”
Що раз далі, далі ліз
Вже ягната й козинята,
Що відбігли геть від тата,
Я хапав і в яму ніс.

„Біг до зла я шляхом битим!
Спобратимав ся з Неситим:
Він учитель мій у злім.
І коли я нині стою
Під смертельною вербою,
То його заслуга в тім.

„Раз ото на переднівку
Ми таку злодійську спілку
Завязали: я дрібне,
Вовк велике має красти,
А що зиск — по рівній часті;
Нині кара бе мене!

„Але як прийшло ділить ся,
То ніколи, як годить ся,
Половини Вовк не брав:
Загарчить — не смій і писнуть!
Сам же, хоч би мусів тріснуть,
До крихітки все зіжрав.

„А як часом грубшу штуку
Нам вдалось спіймати в руку,
То Неситий як ревне,
Вже Вовчиця тут з синами!
Мясо мало не з кістками
Хавкнуть — хвиля не мине.

„Аджеж тямлю так як нині:
У одної господині
Нічю виліз я на під;
Висів тамка у димарни
Солоннини полоть гарний, —
Ну, його і дістати слід.

„Кажу: Вовче, ти дри стріху,
Я-ж сеї полоть нам на втіху
Живо з вішалки здійму”.

І поліз я на бантину,
Довго мучивсь, поки скинув
Полоть просто в рот йому.

„Вовк м'ясиво хап — і драла!
Та мене ще хіть зібрала
На вечерю Курку взять:
А у тої господині
На близесенькій бантині
Спав Курий довгенький ряд.

„Підіпхавши ся по платві,
По бантині мов по дратві,
До Курий я вже підліз.
Серце беть ся... тихо... темно...
От в такі то хвилі певно
Найлюбійше жартує біс.

„Вийшлаж і мені ярмурка!
Я гадав що з краю Курка,
А то крепкий був Індик.
Я на Курки шийку мірив,
Індика в крило і вцілив, —
А Індик як здійме крик!

„Я зубами хап за тепле,
А Індик крилом як стрепле!
Даром, що старий я Лис, —
Сьвіт мені заморочив ся,
Я схитнув ся, поточив ся,
З Індіком гегеп у низ!

„Ну, тай мав я тут пригоду!
Полетів, та не до поду,
А на тік у сїни впав.
Гепнув так з цілого маху,
Думав: кожду костомаху
Мов у ступі з'опивав.

„Не кінець тут моїй лазні!
В сїнех був я мов у казні,
Вийти не було куди.
От захвав ся в куточок
І стулив ся у клубочок:
„Тихо! Лихо пережди!”

„Та даремну мав надїю!
Чую голос: „Гей, Андрію!
А поглянь-но до сїней!
На подї там щось кричало,
І у сїни щось упало!
Ну, Андрію, встань-но, гей!”

„Чути: наймит щось воркоче,
Встав, щось шкряба і стукоче, —
Сьвітло він сьвітив мабуть;
Далї двері відчиняє,
Каганець в руках тримає:
„Що за дїдько гримнув тут?”

„Глип! Індик по сїнях ходить.
„От хто крики тут заводить!
З сїдала Індик упав!”
В тім в куток зирнув нечайно...
„Ай! Хозяйко! уставай-но!
Гість до нас тут завитав!”

„Що за гість?” „Та Лис Микита!”
„Бий, Андрію!” „Чим же бити?
Встаньте радше з подушок!
То обое ми без труду
Сю поганую приблуду
Живо зловимо в мішок”.

„Поки там вона збираєсь,
Наймит з близька призираєсь
Знай до мене з каганцем.

Я-ж сиджу, тремчу, все чую,
Тай усе собі міркую,
Як би тут втекти живцем?

„Ось хазяйка лізе в сіни;
Того й ждав я, як відчинить
Двері в комнату вона:
Шусть їй прудко по під ноги,
В хату вскочив тай з порога
Просто скачу до вікна.

„Шибку висадив з розгону,
Стрічку не одну червону
Я на шкірі здряпонував,
Ну, та вирвав ся на волю,
Тай садком, відтак по полю
Мов безумний в ліс махнув.

„Довго бігав без уговку,
Поки в решті в нетру к Вовку
Ледво дишучи добіг.

„Ой Вовцуню! Я аж гину!
Дай же мяса одробину,
Що для мене ти зберіг!”

„О, зберіг! — смієсь Неситий, —
Тим ти певно будеш ситий:
На, і знай дар щедрий мій!”
І — зміркуйте підлу штуку! —
Дав мені дубову клюку:
Полті вішають на ній.

„Оттаке сказати мушу:
Тільки гріх я брав на душу,
Що із ним до спілки крав,
А й за гріш не мав пожитку,
І без власного прожитку
Був би з голоду пропав.

„Але я не дбав ні троха!
Славний скарб царя Гороха
Я у своїх мав руках!
Скарб безмірно так багатий,
Що ледви би міг забрати
На сім возів у мішках”.

Лев про скарб такий почувши,
Насторожив пильно уши.
„Лисе, що се ти верзеш?
Про який се скарб гадаєш?
Чи ще й доси скарб той маєш?”
Лис сказав на те: „А вже-ж!

„Царю, каже пане милий,
Перед входом до могили
Я душі не обтяжу!
І чого ніяким сьвітом
Не сказав би жінці й дїтьом,
Се тобі я розкажу.

„Знай же, царю, скарб той грубий
Стать ся мав твоєї згуби
І нещастя жерелом.
Не вкради його Микита,
Кров твоя була-б пролита,
Став ся-б страшний перелом!”

Лев неначе ужалений
Скочив, рикнув, мов шалений.
„Що, що, що се ти сказав?
Що се за смалені дуби?
Перелом? Нещастя? Згуби?
Все розкажуй, щоб я знав?

Каже Лис: „Я царську волю
Рад сповнити, тільки молю,
Вислухай мене ти сам.

Лиш тобі й твоїй княгині
Важну річ відкрию нині
І Гороха скарб віддам”.

„Гей, здійміть із нього пута!
І ведіть його ось тута!
Крикнув гучно Лев катам.
Ті нерадо розв'язали
З пут Микиту й розважали,
Що то він набреше там!

А Микита, волю вчувши,
Свобіднійше відітхнувши,
„Слава Богу!” прошептав. —
Ну, коли не рад здихати,
Наострись гаразд брехати!”
З тим перед царем він став.

„Ну, — цар каже — сядь Микито.
Сміло все кажи й відкрито,
Але з правди не змили!
Бо як збрешеш, то їй Богу,
Не за шию, а за ногу
Будеш висів на гили!”.

Пісня шеста.

Слухайтеж, як Лис Микита
Цупко, наче кінь з копита,
На брехню пустив ся й лєсть!
Щоб лиш на гилі не згинуть,
Не задумавсь камінь кинуть
І на батька свого честь.

„Царю і весь чесний зборе!
Превелике, люте горе
По заслужі бе мене!
За злодійство дам я душу,
Та одно злодійство мушу
Розказати вам страшне.

„Парканайцять лїт вже тому,
Як мій батько — де, в якому
Місці, хто се зна — напав
Славний скарб царя Гороха.
Та добра йому ні троха
Скарб той клятий не придбав.

„Батько мій був горда штука.
Фінансовая наука
Був його любимий фах.
Льстив царю, міняв все фарбу,
Щоб лиш стать міністром скарбу,
Він на се острив ся страх.

„Та ти, царю, хитрість скриту
Проглядїв, прогнав Микиту,
А міністром став пан Рись.
І пійшов мій батько в пуцу
І понїс він думу злющу —
Відомстить тобі колись.

„В пуші скарб знайшов заклятий,
І почав він міркувати,
Щоб великий бунт піднять,
Щоб царя зіпхнути з трону,
Славну-ж царськую корону
Щоб Медведеви віддять.

„Спілку він зібрав велику.
З листом шле Кота Мурлику
До Бурмила: так і так.
Льва ми хочем скинуть з трону;
А як ти його корону
Хочеш взять, пришли нам знак.

„Ну, на вість таку Бурмило,
Начеб що його вжалило,
Схопив ся і сам прибіг.
„Братя — каже, — я все з вами!
Або ляжем головами,
Або Льва завяжем в міх!“

„Батько мій, Кіт Мурлика,
Вовк, Бурмило і велика
Їх рідня, усі зійшлись,
І на бунт, на чорну зраду,
Братобійчу, люту зваду
Всі врочисто сприсяглись.

„Із околиць чужоземних
За Горохів скарб наємних
Мали війск наwerbувать.
Я підслухав всю їх змову,
Про страшну її основу
Став я пильно міркувать.

„Я Бурмила хитру злобу
Добре знав, його особу
Непочесну і смішну

Став рівнять з тобою, пане,
І кажу: „Сей опуд стане
Нам царем? Ну, батьку, ну!”

„Знав ти скарб знайти великий,
Та біда, коли владики
Ліпшого знайти не вмів!
Де Бурмило — цар народа,
Там пропала честь, свобода,
Голос правди занімів.

„І неначе голос з неба
Звав до мене: треба, треба
Завязати зрадї рот!
Хоч той зрадник — батько твій,
При царю ти вірно стій!
Будь, Микито, патріот! .

„Так розміркувавши гладко,
Дожидав я, аж мій батько,
Як була умова знай
Там у зрадників тих темних,
На вербунок війск наємних
Рушить у сусідний край.

„Вже давнійше, в переднівку,
Вислідив я ту криївку,
Де мій батько скарб сховав;
Нуж тепер безпроволічно
Виносити денно й нічно!
Все до чиста я забрав.

„Невеликий час минає,
Аж мій батько повертає:
Вже готове військо жде!
Лиш вербунок заплатити,
Генералів назначити
Хоч в огонь воно піде!

„Не витав рідню, домівку
Батько мій, лиш у криївку
Просто шась — і обімлів!
Препуста-пуста печера,
Що була ще повна вчера!
Скарб увесь мов хто замів.

„Що він біга, шкряба, нюха, —
Скарбу ні сліду, ні духа!
Тут старий ума лишивсь!
Заскомлів, не мов на зуби,
Далі шнур знайшовши грубий,
На гиляці задусивсь.

„А Неситий і Бурмило
Зрозумівши, що постигло
Батька мого, подались:
Страх льояльні поробились,
І служить тобі пустились, —
Зрадником остав сам Лис.

„Днесь вони — підпори трону!
Я-ж, що спас царя й корону,
Батька свого погубив, —
Під гилякою тут стою
І смерть бачу над собою.
Ну, повісьте! Я скінчив”.

Так то Лис в брехні був смілий!
Всі присутні остовпіли,
А сам Лев аж затремтів.
„От воно що тутка скрито!
Дякую тобі, Микито!
А... той скарб... ти де подїв?”

„На високій Черногорі,
Де Черемош води скорі
По каміню в низ жене,

У Говерлі просто серця
Коло третього реберця
Є леговище скальне.

„Там лежить той скарб неткнутий...
Царю, твій він мусить бути,
Я тобі його зберіг!
Жалко тільки, що нікому
Не сказав я стежки 'д ньому,
Щоб по моїй смерті міг...”

Лев не дав йому скінчити.
„Хто тут сміє говорити
Ще про смерть якуюсь днесь?
Царське право є — прощати.
Зараз з нього шнур той зняти!
Ми касуем весь процес!

„Більше маеш ти заслуги
Між звірами, ніж хто другий!
А гріхи ті, що за них
Мав ти висіть, правду рікши,
Всі не варті торби січки
Супроти заслуг цінних.

„Тільки слухай: в добру пору
Ти зо мною в Чорногору
Завтра рушиш скоро світ:
Лиш я сам до того льоха,
Де є скарб царя Гороха,
Буду знати тайний хід”.

„Царю, — Лис сказав маркітний, —
З радії душі охитний
Я з тобою йти в ту путь.
Та в предсмертнюю годину
Шлюбував: коли не згину,
За гріхи покуту збуть.

„Пішки до сьвятого Риму,
Відтам до Єрусалиму
Шлюбував ся я пійти.
Як поверну, ясний пане,
Скарб від разу весь твій стане,
Найбогатшим будеш ти!”

„Щож — Лев мовив, — річ побожна!
Шлюбував — ломать не можна, —
Тож іди й здоровий будь!”
Далі возних зве на згоду,
Щоб вони всьому народову
Вибубнили царський суд:

„Всім, кому на тім залежить,
Відати про се належить:
Цар по силі своїх прав
З Лиса званого Микити
Зволив всю вину здіймити,
І до ласки знов приняв.

„Хто-б смів Лиса попрікнути,
Лапою його діткнути,
Чи позаочно хулить
На такого патріота,
Тому цар язик із рота
Вирізати повелить”.

Ой, як вчув Медвідь, Мурлика,
Вовк той засуд, — страх велика
Їх досада обняла!
Зараз почали бурчати,
Далі рушили кричати,
З ними їх рідня ціла.

Але вже було за пізно!
Лев із трону крикнув грізно:
„Хто там сміє ще бурчать?”

Га, то ви, поганці кляті,
Що мене у власній хаті
Сприсяглись замордувать?

„Бач, які сьвяті та божі,
А в душі думки ворожі!
Лис вам на заваді став?
Але годі вже мантачить!
Будете тепер ви бачить
Справедливість наших прав.

„Гей, беріть Бурмила тута
І закуйте в добрі пута!
Вовка в диби прикрутїть,
І Кота звяжіть, і прямо
Засадїть в тюремну яму,
Де не блима сонця світ!”

Так то доля грає з нами!
Хто ось-ось був близким ями,
Раптом на вершку став! Ох,
А хто гордо дувсь, пишав ся,
У кайдани враз попав ся
І пійшов в тюремний льох!

Пісня сема.

Був у замку льох підземний,
Зимний і вохкий і темний, —
Там заперто вязнів трьох.
Кіт мовчить, Медвідь куняє,
А Неситий проклинає;
„Ах той Лис, бодай він здох!”

Час обідать! Бідолахи
Не привикли саламахи
Арештанської вживать.
Як наклали їм три миски,
Нюхають: аж кривить писки!
Стали чихать і плювать!

Довго Вовк сидів і думав,
Далі з жалю як зарюмав,
Як завив, як заридав!
Своїм спільникам недолі
Про свої пригоди й болі
Ось таке розповідав.

„Небо, земле і всі моря!
З глибини свого горя
Плач підношу я до вас,
Щоб вас плач той і риданя,
Образ мого стражданя
До основ, до дна потряс.

„Вовком звать мене, Неситим.
Що Бог добрим апетитом
Наділив мене — чиж стид?
І чиж я щось тому винен,
Що в живіт пхать все повинен,
Бо живіт все: дай! кричить?”

„Вовк Неситий, Вовк зажертий!
Вовк усе є гідний смерти,
Вовка бий, де лиш найдеш!
А що Вовк той голодує,
Жінку й діточок годує,
Се байдуже всім! А вжеж!

„Вовк убійця, Вовк прожора!
Що душа у мене хора,
Що сумліне в труби дме,
Серце в мене незрадливе,
Милосерне і чутливе,
Сему й віри сьвіт не йме.

„Яж так чесний, так побожний
Як би сьвіт весь був порожний,
Як би я все ситий був, —
Я-б такий був добрий, вірний
І лагідний і покірний,
Щоби й очи сьвіт забув.

„Я й тепер — та що балакать!
Як почне жолудок плакати,
То й сумліне заглушить.
Та про те його проводу
Кілько я, собі на шкоду
Слухаю, то й не злічить!

„Раз на лови йду я радо,
Аж Гусий здибаю стадо.
„Гуси, Гуси, я вас з'їм!”
Гуси кажуть: „Їж, Вовчище!
Лиш хвилиночку пожди ще.
Помолить ся дай нам всім!”

„Ну, моліть ся! ось вам хвиля!”
То вони у гору крила
Піднесли побожно так, —

Піднесли, загеготіли,
І всі вихром полетіли,
Я-ж лишив ся, мов дурак.

„Ну, — міркую стовпом стоя —
Що за спосіб се і що я,
Піи чи дяк чи паламар,
Щоб Гусий молитви слухать?”
І пійшов я далі нюхать,
Щоб знайти новий товар.

„Зирк, Свиня лежить в баюрі,
А при ній рожево-бурі
Поросятка — штук зо сім.
„Гей, Свине, моя голубко,
Виліжай з болота цупко,
Най я Свинок твоїх з'їм!”

„Добре, їж, коли охота, —
Відрекла Свиня з болота, —
Тільки, бач один тут гріх
З тих гріхів, що непростені:
Поросятка нехрещені,
Як жеж будеш їсти їх?”

„Справді, клопіт! Що робить?”
„Слухай, — каже, — мій Неситий,
Тут є річка і млинок,
То ходи тихенько з нами,
Стань собі понизше тами,
Там я похрещу діток.

„Похрещу, обмию з бруду,
І одно за другим буду
Прямо в рот тобі давать”.
„Ну, — подумав я, — се можна,
Чесна, бач, Свиня й побожна,
Свинки чей не полетять”.

„Я під тамою, мов в ямі,
А Свиня з дітьми на тамі
Хрюка, плюска, муркотить.
„Ну, — міркую, — річ побожна,
То їй перебивать не можна:
Се вона дітий хрестить”.

„А вона на серед тами
Заставку взяла зубами,
Як запереть ся — піднесла.
Гур! Як жбухнуло на мене
Море мокре і студене, —
Мене їй пам'ять відійшла.

„Вхопила мене потопа,
Понесла з на десять хлопа
В низ мов тріску, мов стебло.
Мало там не дав я душу!
Поки видрапавсь на сушу,
Вже Свиний мов не було.

„Став я мокрий тай міркую:
„Ну, глядиж святошу тую,
Як мене втягнула в рів!
Ну, а яж то що за колик?
Православний, чи католик,
Щоб Свиний хрещених їв?

„Сильну взявши постанову,
Що не дам здурить ся знову,
А голодний аж лищу —
Їду. Аж зирк! Баран блукає
Я до него — не втікає.
От я здалека їй кричу:

„Стій Баране! Стій рогатий!
Маю щось тобі сказати”.
Став Баран тай ще пита:

„Ну, які там маеш вісти?”
„Га, тебе я мушу з'їсти!
Що, смакує звістка та?”

„А Баран — ну, хтоб подумав? —
Не злякав ся, не зарюмав,
А вклонивсь мені до ніг.
„Пане, — каже, — Бог привів вас!
Я-ж три дни уже глядів вас,
Вам на зустріч сам я біг.

„Не дивуй ся і не сьмій ся!
Я Баран-самоубійця!
В сьвітї вже не жить мені!
Люд мій весь в неволі гине, —
В вас жите його єдине,
То мені ви не страшні.

„Річ таку почувши дику,
Я в задумі звів пику
І стояв дурний мов сак.
„Що се ти торочиш, блазне,
Щось таке несуразне?
Не второпаю ніяк!”

„Пане, подожди хвилину,
Будеш знати, за що гину,
Чом так радо йду вмирать,
Чом рідня моя рогата
Свого спаса, свого тата
В тобі буде величать.

„Знай же, пане, біль мій тайний!
Я не єсть Баран звичайний,
Я — овечий патріот!
Думка в мене — розбудити
І з неволі слобонити
Весь овечий наш народ.

„З давна думав я про тее,
Щоб овечим стать Мойсеєм,
Вивести овець з ярма —
Із хліва — на вольну волю.
Много труду, мук і болю
Я прийняв — та все дарма.

„У тісні овечі мізки
Думки свіжої ні трішки
Не втокмачиш; серце їх
Боязливе. „Що нам воля?
Вовк поїсть нас серед поля,
Нам про волю думать гріх!”

„Ну, подумай, пане чемний,
Про важкий мій стан душевний!
Насміх долі так хотів:

У душі пророцькі речі,
А кругом лоби овечі,
Сїно, жвачка, теплий хлїв!

„Щоб влекшить себе хоч трошки,
Я удав ся до ворожки
І такий почув завіт:
„Хочеш Баранів ти спасти,
Мушиш сам себе покласти
В жертву вольну за свій рід.

„В поле йди, коли охочий,
Проблукай три дні й три ночі, —
Здиблеш Вовка-моцаря.
Сей по мойому наказу
Проковтне тебе від разу,
От тоді нова зоря.

Для Овець усіх заблисне”.
Пане, серце туга тисне
Запитать тебе сей час:
Маеш ти показ сей віщий?
Можеш ти, мій найлюбіщий,
Проковтнуть мене на раз?’

„Ну, плети собі, мій любий, —
Думаю я, — коб тільки в зуби
Я дістав тебе, — не бійсь!
Будеш знать, як я ковтаю!
Та до него промовляю:
„Синку любий, заспокійсь!

„Віщий сон сьогодні мав я,
І на тебе вже чекав я, —
Проковтну тебе як стій!”

„І — Баран рік — Богу слава
Тай тобі, судьбо ласкава!
От тепер в душі спокій!

„Пане любий, стійтеж тутка!
Я на горбик вийду хутко,
Розбіжусь і просто в рот
Кинусь вам, а ви ковтайте,
І ковтайючи згадайте:
Так вмирає патріот!”

„Требаж дурня, щоб згодить ся!
Мій Баран як розбіжить ся,
Тай рогами в лоб мене
Як не грюкне! Я скрутив ся
Тай зомлілий покотив ся,
А Баран як не чкурне!

„От я встав, аж плачу з болю.
Проклинаю злую долю
Тай клену нерозум свій.
„Чи то я овечий батько?
Чом не вхопив швидко, гладко
Барана й не з'їв як стій?”

„Всему винна та чутливість!
По що мав я терпеливість
Слухав теревенів всіх?
Ну, тепер не зловиш, Грицю!
Затверджу чуте як крицю;
Я голодний! Се не сміх!

„Оттаке постановивши,
Зуби міцно заціпивши
Я пійшов у дальший шлях.
Лізу, лізу, шкандибаю,
Чоловіка надибаю, —
Кравчик був, мені й не страх.

„Скоро лиш його я з'очив,
То й до него я прискочив:
„Кравче, кравче, з'їм тебе!

Не тікай, не борони ся!
Не благай і не проси ся,
Бо в кишках мене скребе!”

„Я тікати — не прудкий,
Боронить ся за слабкий,
А просить ся — хто повірить?
Тількож: як мене з'їсти?
Трошки за малий еси.
Ну, позволь тебе помірить!”

„Поки я поміркував,
З легка він мені приклав
До хребета своє мірило,
Потім враз хахап за хвіст,
Як не швасне разів з шість, —
Аж на серці завялило.

„Ой, — кричу, — що робиш кравче?”
„Маеш! щоб ти знав на завше:
Чоловіка не займай!”
„Ой, не буду, поки жити!”
Та кравець лихий, сердитий
Бе тай бє, хоч ти конай.

„Що я вию, що ридаю,
Що клену ся і благаю, —
Він за хвіст мене держить
Тай періщить повен злости, —
Швидко, бачить ся, від кости
Шкіра й мясо відлетить.

„Чую я, що ось вже гину!
Як не шарпнув — половину
Власного хвоста урвав!
А тоді давай Бог ноги!
Як забіг я до берлоги,
То три дни відхорував.

„Оттаке то вовче лихо!
Ну, скажіть, як бути тихо,
На таке не нарікають?
А тепер іще в додатку
Зрадник Лис цареви-батьку
Кинув ся на нас брехать!

„Ні вже, ні, я не потїшусь, —
Ще поплачу тай повішусь!”
Так Неситий гомонїв.
Спав Бурмило вже й Мурлика, —
То Неситий з горя, з лиха
Всі три саламахи з'їв.

Пісня осьма.

В ранці рано по сніданю
В подорожньому убраню
Лис царю вклонивсь до ніг.
„Царю, будь мій рідний тато,
Поблагослови в се сьвято,
Щоб на прощу йти я міг!”

Лев сказав: „То шкода, сину,
Що так швидко йдеш в чужину!”
„Царю, — скрикнув Лис, ох цить!
Серце в мене краєсь тоже!
Та що вдіємо! Що боже,
Богу треба заплатить!”

Лев сказав: „Так, так мій друже!
Радує мене се дуже,
Що такий побожний ти.
Рад би я тобі й від себе
Для вандрівної потреби
Хоч чим будь допомогти”.

„Ца...рю — хлипав Лис крізь плач,
Дуже ласкавий ти... Ось бач:
Я і торби в путь не маю!
А в Медведя й Бурмила
Доброго кожуха сила, —
Він шматок віддасть, я знаю”...

„Схоче, чи не схоче дати,
Ми накажемо зідрати!”
Мовив Лев. „Ну ще чого?”
„Дуже ласкав ти, мій царю!

Чобіток би ще хоч пару.
Бач, я босий! Як його

Тілький сьвіт чимчикувати,
Ноги шпигать та збивати?
Скаліцію де небудь!
А он має Вовк дві парі,
То одну чей схоче в дарі
Відступить мені в ту путь”.

„Що там, схоче, чи не схоче!”
Крикнув Лев та аж тупоче.
„Гей там! У тюрму підіть.
Із Бурмила торбу здріте,
А з Неситого здіїміте
Пару Лисови чобіт!”

„Ви-ж, моя дружино славна,
Щоб усім зробилась явна
Ласка наша для Микити,
Проведіть його з гонором
До могили там під бором!
Я-ж іще піду спочити”.

І потюпав Лис мій гладко,
Смирний, тихий як ягнятко,
При торбині, з костуром...
А круг него мов ворони
Всі бояри та барони, —
Провожають всім двором!

Цап — секретар гоноровий,
Зайць — гвардиста народовий,
Поруч Лиса дружно йдуть.
Хоч і як розмова мила,
Та вже ось тота могила,
Попрощать ся треба тут!

Лис Микита промовляє,
Сльози рукавом втирає:
„Ах, Яцуню, притулись!..
Я... з тобою розстаю ся!
Ах, подумати бою ся,
Жаль пройма мене на скрись!

„Ох, Базильку, любий друже!
Я тебе люблю так дуже,
Що без тебе й жить не рад.
Не відмов-же просьбі мойй,
Ще шматок дороги тої
Проведи мене як брат!”

Се сказавши, прослезив ся,
Їм у ноги поклонив ся.
„Ви оба з між всіх звірів
Справедливі й непорочні,
Лиш траву й листочки сочні
Все їсте — і я так їв !

„Про убійства, про рабунки
В вас не має ані думки,
Вам м'ясних не хочесь страв.
Вас то, щирі, праві душі,
Я пустинником ще бувши,
За взірець собі обрав'.

Так то лестними словами
Лис їх надив, аж до ями
Лисової підійшли.
„Слухай — каже Лис — Базильку,
Ти зажди на нас тут хвильку,
Ось траву собі щипли!

„Ти-ж Яцуню, любий свату,
Потрудись зо мною в хату!
Знаєш, жінка там моя
Як почує чутку тую,
Що на прощу я мандрую,
То то буде плач!... А я

„Страх не рад з жінками плакать,
І не вмію забалакать,
Ні потішить їх гаразд!
Мій Яцуню, ти в тім справний!
Тож ходи, мій друже давний,
Вид твій духа їй додасть!”

Серце в Заяця добряче:
Вчув се й мало сам не плаче.
„Бідна жінка!” він озвавсь.

„Я її як рідну маму
Рад любить!” І в лисю яму
Він з Микитою попхавсь.

Входять — Боже! серед ями
Микитиха з діточками
Плаче, сліз потоки лле!
Як побачила Микиту,
Схопилась... „Микито! Ти ту!
Діти! Батько ваш жие!”

Ну Микиту цілувати
І до серця пригортати!
„Любий! Щож? Біда пройшла?
Говори бо швидше, швидше!
Я гадала, що ти згиб вже...
Ох, що сліз я пролила!”

„Радуйтесь! — сказав Микита.
„Цар наш — славою покрита
Будь його держава вся!
Дарував мені провини,
І від нинішної днини
В ласці царській тішусь я.

„Вороги-ж мої запеклі
Десь там нині ледво теплі:
Царський гнів їх бе всіх трьох:
Кіт, Неситий і Бурмило
Мусіли стулити рило,
Ще й попали в темний льох.

„А отсей фальшивий паяц,
Що сьвідчив на мене, Заяць,
Відданий мені у власть:
Чи живим його лишити,
Чи від разу задушити,
Скоро викупу не дасть!”

Як почув се Яць сарако,
Стало так йому ніяко,
Мов би хорт за ним туй-туй.
„Базю! — крикнув, — чесний отче,
Лис мене тут з'їсти хоче!
Базю, Базю, ох ратуй!”

„Зараз тихо будь, драбуго!”
Крикнув Лис і вхопив туго
Зайця, у горло перегриз.
„Ось тобі від мене штука!
І всім злюкам то наука,
Щоб Микити стереглись!”

А відтак, поссавши крові,
Лис Микита втішно мовив:
„Тай смачний же бестіон!
Діти, нині на вечерю
Маєм з Заяця печеню!
Славний буде потім сон!

„А тепер послухай, люба,
Як мені грозила згуба
І як вибрехав ся я!”
І розсівши ся вигідно,
Розповів усе довідно
З початку аж до кінця.

А Лисиця й Лисенята
Посідали коло тата —
То сміють ся, то тремтять
„Голово моя ти мила!
Так Лисиця говорила, —
Ну, тай знав ти, як їх взять!

„Лиш одно того не гарно
Що ти нас покинеш марно
І на прощу йдеш кудись”.
„Жінко, — скрикнув Лис поспішно,
Ти гадаєш, що я дійсно
Зараз дурень став якийсь?

„Там, де смерть перед очима,
То плелось, що тільки слина
Приносила на язик.

Чи я паломник, або що?
Що там Лев мені і проща?
Я тепер сьмію ся з них!

„Най їсть сіль, в кого оскома!
Я-ж лишусь з тобою дома,
А про прощу ні ду-ду!”
В тім почув ся крик з надвору:
„Яцю, де ти! Кільку пору
Я вже тут на тебе жду!”

Вибіг Лис. „Базильку, друже,
Ти не гнівай ся так дуже!
Нічим нам тебе занять.
Яць там з жінкою моєю
І з маленькою сімею
Преприязно гомонять”.

„Кажеш: гомонять приязно?...
Алеж бо я чув виразно
Яців крик: „Ратуй!” — рік Цап.
„Правда, — Лис рік, — як Лисиця
Вчула, що нам тра просить ся —
Вмліла і на землю хляп!

„Тут то Яць — здоров най буде!
Жбухнув їй води на груди,
Тай почав ратунку звать:
„Ой-ой-ой, ратуй Базильку.
Моя тїтка вмере за хвильку!
Та тепер вже благодать”.

„Ну, то дякувати Богу!
Я гадав, що Яця мого
Там зо шкіри хто дере”.
„Базю, чиж тобі не стидно?
Яць прийде, лиш що не видно,
Ще й дарунків набере.

„Базю, бородатий ребе,
В мене просьба є до тебе!
Бачиш, цар мені казав,
Що-б заким ще рушу з дому,
Про одну річ, нам відому,
Лист йому я написав.

„Отже поки Яць там бавивсь
З жінкою й дітьми, я справивсь:
Два грубезні листи
Написав. Тебе, мій друже,
Я просити хочу дуже
До царя їх занести”.

„Добре — Цап сказав, — гляди лиш,
Щоб де в мене не згубились,
Не зломалась би печать!
„Правда є! Зажди хвилину,
Я в медвежую торбину
Завяжу їх, можеш брать!”

І побіг до хати живо,
А в душі сьмієсь злосливо:
„Будеш мав лист! Жди лише!”
Зайця голову кроваву
В торбу шась, шнурками жваво
Позавязував, несе.

„Ось, Базуню мій любезний,
Тут в тій торбі лист грубезний,
І два меншії лежать.
Ти неси їх обережно,
А розв'язувать не можна,
Бо зломає ся печать.

„А про Зайця не жури ся!
Він там так заговорив ся,
Що казав перепросить!

Йди наперед шмат дороги,
А вже Заяць бистроногий
Дожене тебе за мить.

„І ще знаєш що, мій друже?
Лев, наш батько любить дуже
Дотеп, гарний, гладкий стиль.
Сі листи — я не хвалю ся —
До смаку йому прийдуть ся,
В них майстерства мого шпиль!

„Вже-ж я де лиш міг, небоже,
І про тебе слово гоже
Вкинути не занедбав.
І я певний, що цар тато
Ласки й чести ще багато
Більше дасть тобі, чим дав.

„Тільки будь ти все притомний,
Не чини ся надто скромний!
Сьмілість виграє в війні.
Мов цареви: „На листи ті
Я дораджував Микиті,
Їх завдячив він мені”.

Як почув се Цап Базилій,
Задрожали в нім всі жили,
Аж підскочив з радощів!
Ну Микиту цілувати!...

„От тепер я буду знати,
Хто мені добра хотів!

„Друже, брате! Я мов в раю!
О, твій дотеп добре знаю!
Лев задре з утіхи хвіст!
Не минуть мене гонори,
А і край весь заговорить:
Бачте, Цап який стиліст!

„Тут я виступлю вже сьміло,
Бо як справді малось діло,
Се ніхто не буде знать,
Ну, прощай же! Дасть Бог, може
Я й тобі віддячусь тоже,
То не будеш жалувать!”

„Прощавай!” сказав Микита,
А як Цап пішов, то скрита
Вилилась словами злість:
„Отсей дурень квадратований
Є секретар гоноровий!
Ух, аж бе на мене млість!

„Що за ряд! яка держава!
Дурням в ній гонори й слава,
Бідний, слабший хижих лап
Не уйде! А членом суду,
Що мене судив на згубу,
Чиж не був сей глупий Цап?

„Але я помстивсь на тобі!
Будеш жив, чи ляжеш в гробі, —
Вже не змиє ся сей хляп,
Що прилип на твоїй пиці;
Стане ся притчою в язиці
Слово те: дурний як Цап!”

За той час Базьо поспішно
В царський двір прибіг і втішно
Перед тронем гордо став:
„Лис Микита із дороги
Клонить ся цареві в ноги,
І отсей пакет прислав.

„Три листи є в ній грубезні:
Стиль, язик, думки — чудесні!
Се й не диво. Аджеж я

Не одну йому дав раду
Що до стилю, що до складу, —
То й заслуга тут моя!”

Цар до рук пакет приймає,
Шнур за шнуром відпинає,
Глип у торбу — аж з’умівсь.
„Що се! Лист якийсь ухатий!
Базю, Цапе, ти проклятий,
Ти кровавий лист приніс!”

Зайця голову нещасну
В гору виняв, рикнув страшно,
Що аж Цап на землю впав:
„Так то Лис сьміє ся з мене!

На таке письмо мерзене
Цап йому ще раду дав!

Га, кленусь на царську гирю,
Що вже більше не повірю
Клятим Лисовим брехням!
Гей, біжіть в тюрму що сила,
Вовка і Кота й Бурмила
Увільніть з тяжких кайдан!

„О безсовісний брехачу!
Через тебе то я, бачу,
Дурно мучив вірних слуг!
Та за те даю їм плату:
Цапа й всю рідню патлату,
Щоб із неї дерли смух!

„А поганий той Лисюра,
Що так вибрехавсь від шнура,
Він є винятій з під прав:
Хто де здибле сю облуду,
Може вбить його без суду,
І не буде кари мав”.

Так то Яць і Цап Базилий
Головами наложили,
Винуваті без вини;
А хоч жертви злоби й сили,
Та про те не полишили
Й згадки доброї вони.

Особливо Цап сарака!
Ну, скажіть, яка подяка
Випала за те йому,
Що до сильних він лестив ся,
В царський двір він промостив ся,
Мов царню за куму?

Що дворак був, ордеровий,
І секретар гоноровий,
В трибуналі засідав?
А про те на кпини, з жарту
Через Лисову ту карту
Душу цапячу віддав.

І до нині сю пригоду
Хто з хрещеного народу
Добрим словом ізгада?
Як хто злий з марниці згине,
Чи-ж не кажуть: за цапине
Поколіне пропада?

А хто дметь ся і балює,
І лестить ся й спекулює
На нечесні бараші,
Всім любенько рад балакать, —
Чи ж по нім не будуть плакать,
Як по Цаповій душі?

Пісня девята.

Лис Микита в своїм замку
По обіді меду склянку
Преспокійно спорожнив,
Сів у кріслі, люльку курить,
І нічого ся не журить,
Зла мов з роду не чинив.

В тім почув: стук! стук! до брами.
Скочив, вибіг враз з дітками —
„Ах, Бабай! Се ти опять!
Ну, здоров, Бабаю! Щож то,
Ти знать від царя йдеш просто?
Щож там доброго чувать?”

„Мало доброго! — журливо
Рік Бабай, — та щедре жниво
На погані новини!
Цар присяг тобі загладу,
Військо кличе, радить раду, —
Будуть тутка за три дни!”

„Тільки всього! — каже Лис.
Як лиш тільки, не журись,
Друже мій, старий Бабаю!
Тим погрозам ти не вір!
Я з тобою в царський двір
Ще сьогодні почвалаю.

„Вже я вибрешусь, будь певний!
Та тепер, мій любий кривий
Прошу в хату! Вже пора
Підвечіркувать. Аж в лапах
Весь мені печені запах,
Що зготовила стара!”

Ось ввійшли, сидять, гостять ся...
Лисенята стали грать ся.
„Бачиш, стрику, — Лис сказав, —
Жінка ловить вже курчата,
Мицько-ж, бестійка завзята,
Вчора утку сполював!”

„Справді, маеш чим гордиться! —
Рік Бабай. — Тай не дивниця:
В батька й діти удались!”
„Так то, так! Талант — незгірше,
Та виховане ще більше
Тут значить!” — відмовив Лис.

„Ну, та час нам в путь спішить ся!”
„Що? — аж скрикнула Лисиця, —
Ти Микито знов кудись?
В царський двір? Та бій ся Бога!
Всиротить нас ся дорога!
Скрий ся дома, схаменись!”

І слезами залила ся,
І руками вчепила ся,
Щоб Микиту не пустить.
Він її поцілувавши
І від себе відірвавши
Каже: „Жінко люба, цить!

„Цар не з'їсть мене там преці,
А на зустріч небезпеці,
Ліпше вийти, ніж в кутку
Дождать на себе грому!
Я-ж держу все по старому
Фільософію таку:

„Наше все жите — війна є,
Кождий боресь в ній, як знає:
Сеї зубами, той крильми,
Третій кіхтями міцними,
Інший скоками прудкими...
Чим же боремо ся ми?

„Ми ні силою не годні,
Ні як Карпи многоплодні,
Ні нічвиди, як Сова,
Ані бистрі, як той Заяць,
В нас підмога лиш одна єсть —
Се розумна голова.

„Нею треба нам крутити,
Ум мов бритву наострити,
Все обдумать в один миг,

Иншим сїти наставляти,
Але добре пильнувати,
Щоб самим не впасти в них!

„Цар ось грозить нам вївною...
Хоть то я не маю бою
Перед вїйском тим його,
Та все лїпше в самїй рїчи
З разу злomu запобїчи,
Нїж чекать Бог зна' чого.

„А на те вже я, небого,
Чую в собї сили много!
До таких я штук привик.
А подумати, як цупко
Я почну брехати, любко,
Аж свербить мене язик!”

Ще раз цїлувались в лица,
І потїшилась Лисиця;
Але брами всї замкнуть
Наказав Микита, й жваво
Стежками в лїво, в право
Почвалав з Бабаєм в путь.

Гріє сонце, небо чисте,
Лїс шумить, трїпочесь листе,
Цвїти пахнуть — просто рай!
Лис любуєсь красотою,
Та прибитий гризотою
Сумно штильгає Бабай.

„Стрику, що тобі такого? —
Весело рік Лис до нього. —
„Тьфу, об землю лихом вдар!
Бач, що тут краси довкола!
Блиск який, тепло і воля!
Хто живий, той нинї цар!”

„Ой небоже — рік Бабай, —
Ти так надто не брикай!
Не уйдеш ти карі!
Деж пак, Цапу в торбу дати
Голову Зайця, й послати
Се цареві в дарі!”

„Ха ха ха! — сьмієсь Микита, —
Штучка дешева й сердита!
Дуже нею я горджусь.
Трошка цар мабуть просапавсь,
Поки правди в ній долапавсь...
Та щоб карі будь — а дзусь!

„Нині хто рад жить, не схнути,
Той сьвятим не може бути,
Як в пустині той монах.
Кождий тут держись на-тузі,
Хто не хоче по заслузі
Бути другому в зубах!

„Яць скакав поперед мене,
Мов дитя новохрещене,
Мов дразнив: Ану злови!
Аж мені так стало млісно,
Що я хап його, й незвісно,
Як він став без голови.

„Ну, а Цап! Скажи, будь ласкав!
Він на мене в суді траскав:
„Винен, винен! Най умре!”
А як я вспів відбрехатись,
То він лізе цілуватись!
Най же чорт його бере!

Щож, мій гріх, а його шкода.
Вбийство, пімста, сеж є мода
Скрізь загальна у звірів.

І вам цар рабує чисто,
А не хоче особисто,
Шле Медведів і Вовків.”

І всьміхнувсь Микита стиха,
Нюх табаки взяв і чихав,
А відтак сказав опять:
„Ет, все байки, мій Бабайку!
Слухай лиш отсюю байку,
Що я хочу розказать.

„Кажуть: кара за рабунок!
Ось тобі такий трафунок,
Як наш брат хтїв чесно жить.
Є товар, є грошей досить,
Він не скупить ся, ще й просить —
А хоч гинь, не мож купить.

„Раз от я і Вовк Неситий,
Кинувши гостинець битий,
На мандрівку ми пішли.
Ба, зайшли за ліс, за води,
Нї притулку, нї господи,
Лиш степи, луги були.

„Тут нас сонце припікає,
Ба вже й голод дотискає,
Аж тут зирк, Лоша пасесь!
Та таке гладке та любе,
Що мій Вовк аж острить зуби,
Шкіра вся на нїм трясесь.

„Сїв бідняга, важко сапа...
А з Лошатком мама Шкапа,
Вкрасти вже вона не дасть.
Каже Вовк: „Піди, Микито,
Запитай ту Шкапу швидко,
Чи Лоша нам не продасть?”

„Я пішов, вклонивсь їй низько.
„Що, матусю, пасовиско
Тутка маєте незгірш?
Тай Лошатко! От пахолук!
Чей його нам на виховок
Продасьте за добрий гріш?”

„Щож, купуйте, люде божі!
Я й не що великі гроші
Буду правити від вас.
Ось лиш прочитай значки ті,
Що на задньому копиті:
Се тобі ціна як раз.”

Ну, та яне в тімя битий
До копита підходити!
Шкапі поклонивсь до ніг,
Тай кажу: „Спасибі, мати,
Та не вмю я читати.”
І до Вовка знов побіг.

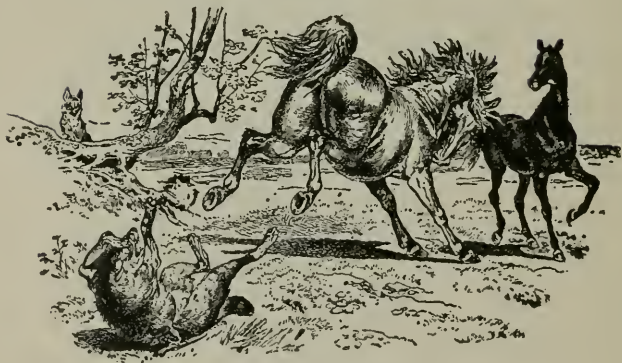
„Друже, Шкапа ся лагідна,
І Лоша продати згідна,
І ціни не хоче драть.
Каже, в неї цінники ті
Є на задньому копиті —
Жаль, що я не вмів читать.”

„Що — Вовк крикнув, — ти нездаро!
Навіть кінських літер пару
Ти не вмєш прочитать?
Я в письмі тім дуже вчений,
До гімназії, академії
Виходив років аж пять.”

І пішов мій Вовк Неситий
Шкапу за Лоша просити.
Шкапа-ж відповіла: „На,

Ось лиш прочитай значки ті,
Що на задньому копиті,
Там написана ціна.”

Вовк неситий нахилиєсь,
До копита призираєсь, —
Ех, як фрасне Шкапа враз,
Як у лоб не вїдить просто,
А була підкута остро —
То мій Вовк мов сьвічка згас.

Шкапа-ж як не зарегоче
Та з Лошатем потеркоче,
Що і слід обох пропав.
А Вовчисько добру хвилю
Полежав в такім знесилю,
Мов зовсім небіщик став.

Далі очи продирає,
Доокола нозирає,
Але встати ані руш.
„Гей, — кажу йому, — Неситий,
Сам Лоша ти з'їв? Лишити
Не хотів мені ні кус?

„Га, ненаїсна прочвало!
З'їв усе, ще й того мало!
Друга на обід не клич!...
Аджеж я, невдячний цапе,
Перший торг робив у Шкапи,
То належавсь могорич.

„Ну, скажи так правду гладко:
Дешево купив Лошатко?
Людська знать ціна була.
Ви й не довго торгувались,
По приятельськи розстались —
Втішна щось вона пішла.

„А проспавсь ти смачно, друже!
По такім обіді дуже
Се плявдує на живіт.
А як славно ти, Вовчуку,
Вмієш кінську азбуку —
Справді, чудо на весь сьвіт!”

„Так я з Вовка кпив до ночи,
Він же витріщивши очи
Все лежав та лиш „ах, ах!”
Далі каже: „Будь тут чесний!
Що за торг би був чудесний,
А та дич — бе по зубах!”

„Ой, — сказав Бабай, — Микито,
Не сьмішний твій жарт, бо скрито
В нїм гіркої правди шмат,
А найгірш те, що Неситий
Нині ворог твій забитий,
З сьвіта рад тебе зігнать.”

„Е — рік Лис, — наплюй на нього!
Все у Вовка злоби много,
Але злоба ум сліпить.
Сьвіт би весь пожер він скоро,
Ба, коли не влізе в горло!
А розумний з злоби кпить!”

Пісня десята.

При розмові шахом-махом
Лис з Бабаєм битим шляхом
Не спішать ся, звільна йдуть.
В тім Бабая штурк Микита:
„Стрику, осьде ямка скрита,
Живо заховаймось тут!”

Під місток, що був на шляху,
Втік Бабай в великім страху,
Думав, може де стрілець?
А за ним шмигнув Микита,
Та на шлях глядів з укриття...
Пст! А сам трясеть ся ввесь.

А тим шляхом із Львова
Йде процесія здорова,
Що ходила там на суд:
Старий Півень перед веде,
За ним його весь рід іде,
Тільки мар вже не несуть.

Заховавши жаль у серці,
З горя випивши по чвертці,
Всі співають „Комаря”:
„Гей там в лісі шум зробив ся,
Комар з дуба повалив ся!
Кличте, кличте лікаря!

„Розбив собі головище
На дубовий конарище
(Сольо Півень витяга);
Вилетіла Муха з хати
Комаренька ратувати —
(Вся рідня підпомага).

„Ой Комарю, господарю,
Жаль мені вас непомалу, —
Тягне Півень голоском.
Чим же я тебе улїчу?
Бо тобі я щиро зичу! —
Хор підхопив весь гуртком.

„Продам хату, продам сїни,
Щоб добути медицини,
Ще й покличу лікаря;
Продам граблі і мотику,
Заплачу ще і аптику,
А вздоровлю Комаря.

„Ой як гукне Муха люба,
Поскакали Кліщі з дуба,
Комарю спинили кров:
Мурашечки прибувають,
Подушечки підстиляють,
Щоб на нього сон прийшов.”

Так то куряча рідня вся
Верещить, аж порівняв ся
Старий Півень із містком;
І мов блискавка з укритя
Як не скочить Лис Микита,
Тай хахап його мельком!

„Га, ти тут мені, драбуго!”
Скрикнув Лис і вхопив туго,
І головку враз відгриз.
Півень лиш крильцями стріпав,
І лапками довго сїпав;
З трупом в яму скочив Лис.

„Бій ся Бога, мій синашу,
Зварив нову ти нам кашу!
Чи зовсім ти з глузду збивсь?

Півень сей — велика сила,
Мав протекцію в Бурмила
І Цариці полюбивсь.”

Так Бабай остерігає,
Та Микита вже не дбає,
Півня радісно скубе.
„Ти начхай на се, моспане!
Глянь лиш, що тут за снідане!
Пишно погощу тебе!

„А на Півня сего, стрику,
Здавна злість я мав велику,
В серці й досі ще кипить:
Не за позов, не за шкоду,
Але за одну пригоду,
Про яку й згадати стид.

„Раз голодний, що аж плачу,
Іду я по під сад і бачу:
Півень піє на вербі.
Як би тут його ошвабить,
Із верби до долу звабить
І до рук дістать собі?

„І як стій я для потреби
Вдав пустинника із себе,
Мимрю: Господи возвах;
Далі під вербу підходжу,
Тай говорю як монах:

„Любая моя дитино,
Дивна, райська пташино,
Здоровлю тебе сим днем!
Дбаю я про тебе ревне,
Про твоє добро душевне
Дай, розмову розпічем!”

„Півень крикнув сьміховито:
„Ой мій таточку Микито,
Видко, ти давно не їв!
Любиш ти у мене, певне,
Більш тілесне, ніж душевне!
Зголоднів — то й спобожнів!”

„Не гріши, душе честива!
Я відрік ся від мясива,
Їм лиш мід та корінці,
Піст твердий держу що днини
І живу собі в пустини
В найтемнішому кінці.”

„Півень крикнув сьміховито:
„Ой мій таточку Микито,
Тай масні-ж твої слова.
І язик твоїй медом капле.
Але зуб твоїй люто хапле,
Злоби повна голова.”

„Я кажу: „Ой гарна пташко,
Знов грішиш ти дуже тяжко!
Знай же: задля тебе я
Із далекої пустині
Вмисно аж сюди йду нині.
Ось до тебе річ моя!

„В сні почув я голос з неба:
Встань, Микито, живо треба
У село іти тобі.
Ти не гай ся й не лякай ся,
Як найшвидше поспішай ся, —
Здиблеш Півня на вербі.

„Півень сей — страшенний грішник,
Многоженець і насьмішник
І безбожник. Тож іди,

Розворуш йому сумліне,
Змій гріховне затвердіне,
До покути приведи!

„Синку ти мій гребенястий!
Швидко можеш ти пропасти,
І душа піде в смолу.
Злізь з гиляки, сповідай ся,
У гріхах своїх покай ся,
Душу збережи цілу”.

„Мовить Півень сьміховито:
„Ох мій таточку Микито,
В чім же той тяжкий мій гріх?
Чи то я краду, грабую,
Чи вбиваю, чи мордую,
Чи сьвяте беру на сьміх?”

„Ей, небоже, — мовлю грізно, —
Кай ся, щоб не було пізно!
З серця гордість викинь пріч!
У тяжких гріхах конаеш,
А і сам про них не знаєш —
Се погана дуже річ.

„Чиж не маєш ти, признай ся,
По двацять, по п'ятнайцять
І по більше ще жінок?
По якому се закону
Ти жиєш в грісі такому?
Будеш в пеклі в сірці мок!”

„Тут мій Півень став мов змитий:
Тон мій острій і сердитий
Зрушив, бач, його нутро.
„Ой мій таточку Микито,
Бачу ясно і відкрито
Се гріховнее тавро!

„Та сей раз ще змилюсь ся!
Я не постив, не молив ся,
В серці скрухи не збудив.
Кепська сповідь бути може,
Тож лякаю ся, крий Боже,
Щоб і тут не поблудив”.

„Грішнику! — ревнув я строго, —
Чорт говорить з горла твого!
Сповіди боїть ся біс!
Геть жени його! Покай ся!
І з покутою не гай ся!
Зараз тут до мене злізь!”

„Оттакого то я шваба
Підпустивши, сього драба
Таки за печінку взяв.
Звільна з гильки він на гильку
Став злітати і за хвильку
На землі край мене став.

„Тут я хап' його тай кличу:
„А, ти тут мені, паничу!
Сповідайсь, не сповідайсь,
А великої покути
Вже тобі не оминути,
Зараз із житем прощайсь!”

„Будь я пес, не Лис Микита!
Буде кров твоя пролита,
А жупан червоний твій
Я розмикаю її розкину,
Грішне тіло в домовину,
У живіт спакую свій”.

„Зміркувавши, де попав ся,
Півень стишивсь, не трепав ся,
Звісив голову у низ,

І промовив сумовито:
„Ой мій таточку Микито,
Що вже діяти, живись!

„Видко, Бог судив так, любий,
Щоб через твої я зуби
В рай блаженний увійшов.
Так бериж собі те тіло,
Щоб в зубах тобі хрумтіло, —
Поживай і будь здоров!

„І жупан отсей червоний,
Що ним часто во дни они
Я пишавсь серед Курок,
Рви, шматуй, — я не жалію,
Тільки дай мені надію,
Що в смолі не буду мок.

„Лиш один ще жаль сердечний
В сьвіт загробний, безконечний
Понесу з собою я,
Жаль тяжкий для серця мого,
Бо й для тебе шкоди много
Принесе та смерть моя.

„Бачиш, голос мій чудовий
Так сподобав ся попови,
Слава скрізь о нім така,
Що в єпископськiм соборі
При архієрейськiм хорі
Мав я стати за дяка.

„Обіцяли паляниці,
Штири кірчики пшениці,
Ще й м'ягкого хавтуря;
Та я пункт поклав конечний,
Щоб Микита, муж сердечний,
Був там за паламаря.

„Ось тепер, коли я гину,
Мали у твою пустиню
Три каноніки прийти,
Закінчить твое злидарство,
Запросить на паламарство
І завдаток принести”.

„Я артист є, любий стрику!
Кожде слово в мні велику
Силу вражінь підійма.
Тож як вчув слова такії,
Розгулялись в мене мрії,
Скокнула душа сама.

„Рот роззявивши без тями,
Живо сплеснувши руками
Мовлю: „Оттакий пан Лис!”
А в тій хвилі Півень злюка
Скочив, пурхнув мов гадюка,
Тай на гильку тільки блис.

„Ой мій таточку Микито, —
Мовить відтам гордовито, —
Так ти паном будь забаг?
Для мерзкого паламарства
Зрік ся б ти і неба й царства!
А мене ти мав в зубах!”

„Тьфу, тай згадувати годі,
Як із мене кпив сей злодій,
Як пишавсь мов генерал!
Я звір тихий і рахманний,
Все дарую, бійку, рани, —
Та до смерти мщу скандал”.

Оттакеє розповівши,
Враз з Бабаєм Півня з'ївши
І спочивши під містком,

Наші любі подорожні
Мов сьвятії та побожні
Далі тьупали пішком.

„Кажеш, стрику: Півень — сила,
Мав протекцію в Бурмила
І в Цариці в ласку вліз?
То то й є наш лад, нівроку:
Без протекції ні кроку!
Щоб вас божий грім розтріс!

„Чи ти вчитель, чи фаховець,
Чи урядник, промисловець,
Чи поет, чи ремісник,
Будь ти здібний, пильний дуже, —
Без протекції, мій друже,
За весь труд свій маєш пшик.

„Ласка панська, вплив жіноцтва
Висші понад всі сьвідоцтва,
Шепне слово пан барон,
Чи прийде білет княгині, —
Весь твій труд в одній хвилині
В пил розсиплеть ся, мов сон.

„Так то, любий мій Бабаю!
Силу ту я добре знаю,
А як знаю — не боюсь.
Аджеж я не в тімя битий,
І для себе вмів зробити
Там протекційку якусь.

„При дворі коло Цариці
Є на місці фельчериці
Малпа Фрузя, удова:
Ніби лікарка по трошка,
Ніби знахорка, ворожка,
А вродлива як сова.

„Хоч давно вже не панянка
І страшна еманципантка,
Всіх ненавидить мушин,
А до мене потихенько
Чує щось її серденько,
Звісно, що не без причин.

„Правду рікши, у Цариці
Я їй місце фельчериці
Виєднав — і дуже рад;
А тепер вона, небоже,
Все в дворі зробити може,
Всіх на свій звертає лад.

„Та хоч би мене й не знала,
То за мною би обстала,
Бо не любить Вовка — страх.
Чом не любить — се я знаю,
І скажу тобі, Бабаю, —
Швидше нам минеть ся шлях.

„Ще як з Вовком мандрував я,
Раз в чужину заблукав я
Аж над море, в Малпин край.
Змучені оба, голодні,
Нічого зловить не годні,
Хоч лягай та умирай.

„Глянь між скалами криївка,
Малпи Фрузі се домівка.
От Неситий повіда:
„Йди, Микито, в сю хатину,
Може нас приймуть в гостину,
Бо тяжка нам тут біда”.

„Йду я, сходжу — серед хати
Малпа наче чорт лабатий,
А круг неї діточки,

Та такі вам обридливі!
Чортенята всі правдиві,
Що аж страшно бідочки.

„Визвірились всі на мене,
Аж пробігло щось студене,
По під шкіру — тьфу, пропадь!
Очи всі повітріщали,
Зуби так понаставляли, —
Думалось: от-от з'їдять.

„А Малпиця, та прочвара,
Підступа мов чорна хмара:
„Що вам треба? Хто ви є?”
Ну, я їй давай брехати:
„Я прийшов, щоб вам віддати
Ушановане своє.

„Із далекого Підгір'я
Богомільний, чесний звір я,
І мабуть свояк ваш єсть, —
З прощі йду, та чувши масу
Про красу і мудрість вашу,
Я прийшов віддати вам честь”.

„Подобріла Малпа зараз,
Від тих слів аж облизалась.
„Прошу сісти! Так, значить,
Ви про мене щось чували?”
„Пані, ах, які похвали
Фама скрізь про вас кричить!

„А сі любі ангелятка —
Ваші діточки? А татка
Певно дома десь нема?”
„Ох, мій пане, я вдовиця!
Та вам може-б поживить ся?
Зараз зладжу я сама!”

„О, спасибі, люба пані!
(А в кишках мов в барабані
Пусто, марша тне живіт!)
Їсти в вас я й не посмів би!
Вашим любим словом хтів би
Ум свій, серце напоїть!”

„Бачу, друже, що ти чемний
І розумний і приемний, —
Любий гість мені такий!
Будем говорити много,
Та про те поперед всього
Зараз їдж мені і пий!”

„І метнулась до комірки,
Принесла аж три талірки
Мяса, шницлів, ковбаси;
Перед мене все приносить,
Потім сіла та ще й просить:
„Їдж! Чом більше не їси?”

„Ну, я їм, аж хата ходить!
Малпа тимчасом розводить
Теревені всі свої
Про жіночі нерви ніжні,
Про мущин чутя побіжні,
Про рабство жінок в сім'ї.

„Про „небіщика” спінула
Тай тяженько тут зітхнула:
„Він мене не розумів!”
Далі скочила в культуру,
Ворожбу, літературу,
Стрій, політику і спів.

„Я потакую й смакую,
Та для форми десь якую
Опозицію звезду;

Малпа спорить, горячить ся,
Бачу, потік не скінчить ся,
Тож наївшись більш не жду.

„Панї люба, я щасливий,
Що такий тут скарб правдивий
Несподівано знайшов!
Тут скріпив я тіло й душу,
Та простіть, спішити мушу,
Та прийду швиденько знов”.

„Малпа щось там ще плескала,
Я не слухав, як дам драла,
Коло Вовка опинивсь.

„Ах Микито, я тут гіну,
А ти там цілу годину!
Ну, приніс що? Пожививсь?”

„Пожививсь, — говорю, брате,
Та з собою страву брати
Не подоба, просто стид.
Та ти йди до хати, друже,
Малпа гостям рада дуже,
То й тебе вона вгостить”.

Вовк у хату. Я се бачу,
Добре знаю вовчу вдачу,
То під стінку притуливсь,
Слухаю, Ось Вовк витаєсь,
Малпа щось його питаєсь, —
Вовк на лавці розваливсь.

„Дай обідать, Малпо глупа!
А се що? Чортяток купа?
Ну, тай погань, Боже крий!
Та бо йти хай дундер свисне!
Глянеш — молоко аж кисне...
Ну, а де твій чорт старий?”

„Так Вовчисько ляпав з дуру.
А в тім Малпа цеглу з муру
Як ухопить, як шпурне
В саму морду — Боже любий!
Висипала штири зуби...
Мій Неситий як ревне!

„Був би Малпу вбив на місці,
Ба, коли Малпи звинніці.
Як не скочать діточки:
Сей камінем Вовка пражить,
Той знов очи видрать важить,
Двоє хапле за дрючки.

„Лушать, бють без милосердя!
Ледво-неледво відпер я
Двері й крикнув: „Вовче, йди!”
От він вискочив в тій хвили,
Бо були б його убили,
Нїби Гамана Жиди.

„Від тоді у Малпи Фрузї
Став я в ласках по заслужї,
Вовк же гірший долину.
Тож я вірю щастю свому:
Серед бурі, серед грому
Інші тонуть, я сплину”.

Оттака велась розмова,
Поки шляхом Лис до Львова
Враз з Бабаєм дочвалав:
Саме в пообідню пору
На майдані просто двору
Він на суднім місці став.

Пісня одинайцята.

Повідають мудрі люде:
Прибудь розум, щасте буде.
Того й Лис державсь усе:
Хоч мороз шкребе по тілі,
Але рухи бистрі, сьмілі,
Гордо голову несе.

Так він виступив охоче;
Всі на него вперли очи,
Всім зробилось прикро так,
Мов чекали грому, бурі...
Між ряди німі, понурі
Лис вступив мов весельчак.

„Га, убійце ти проклятий!
Ти ще сьмієш тут ставати?”
Грізно з трону крикнув Цар.
„Гляньте, панство, він ступає
Так свобідно, мов не знає,
Як гидкий прислав нам дар.

„Га, ти міх брехень і зради!
Ні, не надій ся пощади!
Яця ти на смерть загриз!
Цап, твій спільник в Яця смерти,
Вже на штуки є роздертий,
Се й тебе жде, пане Лис!”

Лис поблід, почав тремтіти,
Наче перший раз на сьвіті
Новину таку почув,
Далі руки заломавши
І лице слізми облявши,
На все горло так зарув:

„Ой, ой, ой, години чорна!
Яць загиб, душа моторна,
І проклятий Цап іздох!
Ох, окрадений Микито,
Твій найбільший скарб де скрито!
Щож почну я! Ох, ох, ох!”

„Що се ти верзеш, брехуне?”
Цар до него гнівно суне.
„Царю, вбий мене тепер!
Сеж мій скарб пропав безцінний,
То й я жити вже не склінний, —
Ліпше б я від разу вмер!

„Га, я думав, що на Яця
І на Цапа можна здать ся,
Через них я й передав
В запечатанім пакунку
Скарб для тебе в подарунку —
Сьвіт такого не видав.

„Там діямент був чудовий,
Що в ночі мов місяць повний
Серед потемків сьвітив;
Там був перстїнь рубіновий,
Що склоняв всіх до любови
К тому, хто його носив.

„Се Цареви слав я радо,
Для Цариці-ж ще свіщадо*)
Смарагдове приложив:
Хто глядївсь в нїм за погоди,
Набирав здоровля, вроди,
Навіть мертвий би ожив.

*) Зеркало.

„От-такі цінні клейноди
Я, не надіючись шкоди,
Через Яця передав.
Чиж міг думать я хоть хвильку,
Що вбе Яця Цап Базилько,
Щоб дарунки зрабував?

„А тепер же, рідна мамо!
Яць погиб і Цап то само,
Деж я скарб свій віднайду?
А на мене злі язики
Тут звалили гріх великий,
Щоб упхати у біду.

„Царю й ти Царице пані;
Всі підозрїня погані
Геть відкиньте, сплітки всі!
Щоб потомки не судили,
Що ви лихом відплатили
Найвірнійшому слугі!”

Втих Лис. Цар насупив лица,
Та захлипала Цариця —
Страх чутливая була,
Ще й по добрім підвечірку,
Бо, сама обдерши шкірку,
З’їла смачно чверть Вола.

„Ні — почав знов Лис по хвили, —
Бачу, вороги закрили
Ваші царські очи знов!
То й мені жите обридло!
Бо підданих сила й сьвітло —
Царська ласка і любов.

„Так прощай же, білий сьвіте!
А ви клячі, виходіте,
Завзятуші вороги!

Хто що мав мені закинуть,
Виступай! Чи жить, чи згинуть,
Будем бить ся без ваги!

„Шож вас, труси, не видати?
Лиш позаочи шептати
Вмієте, а щоб в лице
Стати сміло, доказ дати
І житем за правду стати,
О, то вас нема на це!”

„Брешеш, навісний брехуне! —
Крикнув Вовк і сміло суне
З між звірячої товпи, —
Я з тобою бить ся хочу,
Клятий твій язик вкорочу,
Щоб не брав ти нас на кпи!

„Перед Бога й царські очи
Я стаю й бороть ся хочу,
Та на смерть, не на жите,
Щоб ствердить, що ти поганець
І брехун і ошуканець,
Топчеш все, що є сьвяте!

„Не те, що мені творив ти,
Але всі звірячі кривди
Против тебе ставлю я.
Не за себе хочу мстити ся,
А за тее, що Вовчиця
Перетерпіла моя.

„Слухайте, яку публіку
Він зробив їй, що й до віку
Не позбуть ся їй знаку.
Над ставом сидить Вовчиця,
Лис надбіг і аж давить ся,
Смачно рибу їсть жарку.

„Що се ти їси, Микито?“
„Адже рибу” — каже швидко
Лис. — „Та дайжеж і мені!” —
Просить жінка. — „Що вам, тїтко,
Риби хочесь? Поглядїть-ко,
Тут в ставку їх тьма на дні!”

„Е, в ставку! Чи я не знаю?
Щож, коли їх не спіймаю!”
„Тїточко, я вас навчу.
Я-ж їх ловлю всяку днину:
Де лиш сїть свою закину,
Десятками їх ташу!”

„Що за сїть?” пита Вовчиця.
Сего зараз мож навчить ся.
Ось зо мною лиш ходи!”
Снїг був, вітер на болоню,
Став замерз, одну лиш тоню
Хтось протяв серед води.

„От сюди то припровадив
Лис Вовчицю й так їй радив;
„Тїтко, гляньте, що тут їх!
Лиш у воду хвіст запхайте,
Подержіть тай витягайте —
Риб спіймете повен мїх!”

„І так щирим він чинив ся,
Так Вовчиці піддобрив ся,
Що повірила вона:
Поквално на лід присїла,
В ополонку хвіст встромила,
Тай держить, держить — дурна!

„Лисе — каже — щось щипає!”
„Цить, то риба так хапає”.
А то хвіст хапав мороз.

„Лисе, може вже тягнути?“
„Е, ще мало мусить бути,
Ще потримай, поки мож!“

„Лисе, тисне щось і мика!“
„Цить, се шука є велика,
Та така немов Баран!“
А то хвіст обмерз вже кріпко.
„Лисе, тягну!“ — „Ні, ще дрібку!
Бач, хапає ся Шаран!“

„Далі вже терпцю не стало,
Шарпнула вона помало —
Не пускає. „Ой, тягни,

Каже, Лис, — тут риб так много!
Витягай же їх, небого,
Щоб не розтеклись вони!”

„Шарпнула ще раз Вовчиця, —
„Ні, хвіст у леду держить ся!
Тягне міцно — ані руш.
„Тітко — Лис рік, — дякуй Богу,
Ось з села нам на підмогу
Люди йдуть, зо двацять душ!”

„Як Вовчиця тее вчула,
Зо страху себе забула —
Як завие!... Боже мій!
Люди люті гульк надбігли,
Як її примерзлу вздріли,
Хап за палички як стій.

„Сиплють ся удари градом!...
Бідна жінка крутить задом,
Веть ся, рветь ся, а ті бють!
Далі шарпнула що сила,
Пів хвоста в леду лишила,
Тай шмигнула в божу путь!”

А на се Микита гречно:
„Так, се правда, безперечно,
Лиш крихітка в ній брехні!
Непотрібно, Вовче тільки
Всю захланність свої жінки
Ти приписуеш мені.

„Будь вона порядна й чесна,
Швидко б хвіст з води піднесла,
Мала б рибу й хвіст увесь.
Та вона мов оцапіла,
Став весь виловить хотіла,
Ще й на мене жалуєсь”.

Збір увесь зареготав ся,
А Неситий аж стїкав ся,
Під собою землю гриз.
„Га, поганець! — крикнув лютий —
Ось як він вертить і крутить,
Щоб невинним все був Лис!

„Та не дочекаєш, клятий,
Нас усіх на сьміх підняти!
Підлих справок твоїх — тьма.
Ну, скажи, там при криниці
Чи була вина Вовчиці,
Чи твоя лиш злість сама?

„При цїмброваній криниці
Висїли два ведра з криці
На валу на ланцюсі.
Лис води хотїв напить ся —
Скік в ведро, щоб в низ спустить ся,
Друге-ж звисло на версі.

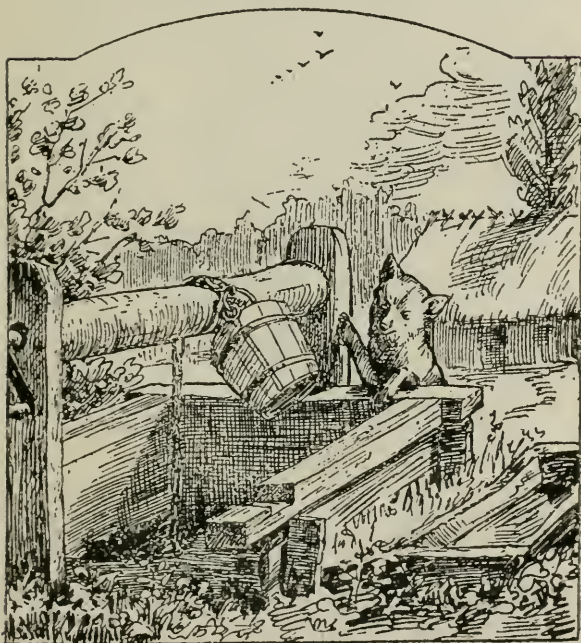
„Ну, пє воду і смакує,
І нараз собі міркує.
„Боже, щож се я вчинив!
В низ я з'їхав, але в гору
Хтож мене підтягне в пору?“
Бідний з жаху аж завив.

„Треба-ж тій бідї лучить ся,
Щоб той плач його Вовчиця
Вчула йдучи беріжком.
До криниці зазирає...
„Лисе, що там є?“ — питає
Своїм ніжним голоском.

„Лис мій сквапно забалакав:
„Ах, тїтусю, риби, раків
В тій криниці осьде гук!

Пів години тут лапаю,
Пів ведра вже ось їх маю,
Тай наївсь неначе струк!

„Жаль, що стільки їх ся лишить!
Влізь в ведро, що тамка висить,
Тай до мене їдь у низ!
Наїси ся, ще й до дому
Купу занесеш старому!”
Так брехав їй хитро Лис.

„Ну, а се вже вам не тайно,
Що Вовчиця, як звичайно,

Страх голодная була.
Як про рибу й раки вчула,
Зараз у ведро стрибнула
Тай з ним шусть! у низ пішла.

„В низ пішло ведро Вовчиці,
В верх пішло зо дна криниці
Те ведро, де Лис сидів.

„Ну, тітусю, будь здорова!
Я спішу до Магерова!” —
Крикнув Лис, як в верх летів.

„Славно ти вдала драбину:
Я йду в гору, ти в долину;
Так то в світі все ведесь.
Риб там не знайдеш, небого,
Та подумать можна довго,
Як дістать ся в гору днесь!”

„Вчула жінка річ лайдацьку;
Страх такий напав бідачку,
Що аж сперли в бік кольки.
В тім з ведром у воду впала, —
То завила, застогнала,
Аж піднесли ся бульки.

„Вчули люди крик Вовчиці,
Позбігались до криниці;
Мислите, що хоть один
Змилувавсь, хтів поміч дати,
Що є жінка й дітям мати?
Ні, в їх руки впав, то гинь!

„Вовк в криниці! Вовк в криниці!
За лошата і ягниці
Відплатім йому тепер!
Витягайте осторожно,
Але бийте скільки можно,
Щоб нам зараз тут умер!”

„Ну, подумайте вашеці,
Що там діялось в її серці,
Як ті в верх її тягли!
Там в низу вода, потопа,
А в верху зо двацять хлопа,
А з палками всі були!

„Лиш на сьвіт вона вказалась,
Як не зніметь лускіт, галас —
Бють, товчуть, мов околіт!
Бідна знитилась в ведерці,
А тут вже розпука в серці,
І в очах померк її сьвіт.

„Сил її додала трівога:
Скочила з ведра небога
В найгустійший стиск палиць:
Навіть в казці не сказати,
Кілько її прийшлося набрати
Суковатих паляниць.

„Як вона спасти ся вспіла
і жива з їх рук убігла,
Сего вже не знаю я.
Се, брехуне ти огидний,
Твій був поступок ехидний,
Справка підлая твоя!”

„Ой Вовцуню, коб ти знав,
Як то я її дякував
За той вчинок милосерний,
Що дала собі накласти
Те, що правно мало впасти
Та на мій хребет мізерний!...

„Благородная Вовчиця!
Вчинком тим ти-б міг гордить ся.
Є заслуга тут моя...

А при тім вона, нївроку,
Суковатого оброку
Знести може більш, ніж я!”

Так то Лис з Вовчиці кпив ся.
Всі сьміялись. Вовк казив ся.
„Брехо! митко! — він кричав. —
„Най кордюк язик твій сточить!
Як ти все в живії очи
Біле в чорне пробрехав!

„Але ні, не язиками,
А зубами і руками
Будем бить ся! Най умру,
А тобі, брехуне, вбийце,
Зраднику і кровопийце,
Хавку клятую запру!”

Крикнув Лис: „Ти грубіяне!
Думаєш, що лайка стане
Латкою на честь твою?
В лайці ти міцнійший, синку,
А як хочеш поединку, —
То почувеш, як я бю!”

„Ну досить тих сварів! Годї!
Чорт зна, хто з вас прав, хто злодій!”
Вставши з трону Цар сказав.
„Завтра рано бій остатний
Вкаже, хто лихий, хто вдатний.
Ось вам проба ваших прав!”

Пісня дванайцята.

Рано сонечко схопилось,
У росі перлистій вмилось
І сьмієть ся, не пече...
Лис Микита ще любісько
Спить розлягшись на все ліжко,
В тім хтось штурк його в плече.

„Гей, ти спюху, час вставати!
Зазирає день до хати;
А ти знаєш, що за день?
Він рішить, чи до побіди
Ти дійдеш, чи смерть і біди
З собою винесеш лишень!”

Так при ліжку Лиса ставши
І його за руку взявши
Малпа Фрузя прорекла.
Всю ту ніч вона не спала,
Все за Лисом промовляла,
Де в кого лише могла.

Буркнув Лис крізь сон гнівливо,
Та протерши очі живо
Коло ліжка Малпу вздрів.
„Фрузю, ти се?” скрикнув втішно,
З ліжка схопив ся поспішно.
„З чим же Бог тебе привів?”

Фрузя каже: „Ах Микито,
Що колись було прожито,
В мене з тямки не зійде!
Бо жіноче серце любить
Вічно того, хто нас губить,
Навіть вдячності не жде.

„Так тобою я турбуюсь
І за тебе все піклуюсь,
Хоч про се ніхто й не зна.
Але нині бійка люта
Привела мене аж тута.
Мучить мисль мене страшна!...

„Ой Микито, Вовк могучий,
А хоч хитрий ти і ручий
І проворний на язик,
То все-ж легко бути може,
Що пропадеш ти, небоже.
Жартувати Вовк не звик!

„Тим стурбована я дуже
І прийшла сюди, мій друже,
Щоб тобі допомогти.
Знаєш, де прийде до звади,
Добра й баба до поради, —
Слухай моїх рад і ти!

Лис сьміє ся. „Фрузю люба,
В тебе ні одного зуба
Не хибує! Щож притьмом
Бабою тобі чинить ся?
Ти ще можеш похвалить ся
І красою і умом!

„Вчинок твій великодушний!
Радо буду я послушний
Твоїй раді, тільки радь!”
Фрузя плеснула в долоні —
Гей, Малпи, що на вигоні
Ждали, всі гуртом біжать.

„Го, го, го, — сказав Микита, —
Тут рідня вся знакомита!
Фрузю, щож се все значить?”

Фрузя каже: „Не жури ся,
Сядь на лавці, простягни ся,
А про решту тихо, цить!”

Тут нараз три Малпи злюки
Як візьмуть Микиту в руки:
Голять, миють, милом труть:

Гладко тіло все обстригли,
Потім принесли оливи
І на хвіст кудлатий ллють.

Каже Фрузя: „Ну, Микито,
Все обстрижено, обмито,

Тільки в кудлах хвіст лишивсь:
Се на те, щоб Вовк нікуди,
Ні за крижі, ні за груди
Ні за лоб тебе не ймивсь.

„Як на тебе він накинесь,
Ти чинись, мов з страху гинеш,
Втеки! та не дуже квап!
А як буде Вовк вже близько,
Обваляй в пісок хвостисько,
Та в лице йому талап!

„Буде се йому несмачно
І остудить запал значно;
Поки очи він протре,
Всядь на карк йому ти сьміло,
І велике зробиш діло,
Вовка дідько забере.

„А тепер клякни покірно,
Чари дам тобі, що вірно
Доведуть все до путя:
„Іраки чо и рачіш реп,
Йирям узори рачін веп,
Ятучь цімішь ліб й анат”.*)

„Ну, тепер вставай мій друже,
Йди здоров, не гай ся дуже,
І з побідою вертай!
Ви-ж ведіть, Малпята, Лиса
Там, де звірі всі зійшли ся,
На ту толоку під гай!”

Йде дружина знакомита,
Гордо суне Лис Микита
Просто перед царський трон.

*) Кождий рядок треба читати в задгузь.

Цар уздрівши, як він вбрав ся,
За живіт зó сьміху взяв ся.
„Хитрий же ти бестіон!”

Але Лис поважний, строгий,
Поклонивсь Цареві в ноги,
А Цариці до колін,
А відтак на місце бою
В круг обступлено юрбою
Виступив спокійно він.

Озирнувсь — а Вовк вже тута:
Наче чорна хмара люта
Виступає з між рядів,
Аж зубами він скрегоче,
Мов сьвічки блищать ся очи —
Так з кістьми би Лиса й з'їв.

І махнув Цар головою,
Знак подав їм булавою
Починати боротьбу.
Сурми, труби заgrimіли,
Всі затихли, занімили,
На непевну ждуть судьбу.

Перший скочив Вовк лапастий,
Лиса в зуби щоб попасти
І зробити йому капут.
Лис завив, перелякав ся,
І швиденько в зад подав ся, —
Вовк за ним осьтут... осьтут!

Наздігнав його вже близько,
А в тім Лис в бігу хвостисько
По піску проволочив, —
Як не свисне Вовка в очи,
Так йому темнійше ночи
Сьвіт увесь заморочив.

„Ой, тай сучий же ти злодій!”
Крикнув Вовк, та гнать вже годі,
Став і тре з очий пісок.

„Що, Вовцуню, будем бить ся, —
Рік Микита, — чи мирить ся?
Ну, подай свій голосок!”

Обернувсь Микита скоро,
Вовка вхопити за горло
Вже ось-ось він наостривсь —
Але Вовк скакіць до нього,
І зубами хап за ногу
Лис на землю поваливсь.

„Га, собако ти брехлива,
Ось тепер приходять жнива:
Все, що сїяв, те й пожнеш!
Раз в мої попав ти руки,
За всі кривди, збитки, штуки
Ти заплату відбереш!”

„Ов, — подумав Лис, — се бридко,
Тут пропасти можна швидко!
Нумо з смирного кінця!”
І щоб час лиш протягнути,
Він почав на жальні нути
Промовлять такі слівця:

„Стрийку, майте Бога в серці!
Я-ж якась рідня вам преці!
Що се ви так завзялись?
Чиж то честь, гонори знатні,
Що мов bestії остатні
Бють ся на смерть Вовк і Лис?”

„Ой, стрийцуню рідний, чуйте,
Лиш сей раз мені даруйте, —
А кленусь вам, поки жить,

Я і всі мої народи
Сумирно, без перешкоди,
Вірно будем вам служить.

„Все робити-му для тебе,
Всякий труд прийму на себе,
Не доїм і не досплю,
А тобі гусий, качок,
Риб і раків і курчаток
Повну кухню наловлю.

„Тай згадай, чи то я бою
Іменно хотів з тобою?
Як я довго вагувавсь!
І тепер як дбав я пильно,
Щоб тебе не вдарить сильно,
В своїй силі гамувавсь!

„Що лиш хочеш, хоч як трудно,
Все я вчиню! Хоч прилюдно
Підлим брехуном назвусь!
Ой, болить! Рідненький стрику!
Милість покажу велику,
Най надармо не молюсь!”

„Ні — гарчить Неситий — годі!
Знаю я, який ти злодій,
Бреха і крутій еси!
Обіцяєш злота мірку,
А потому завше дірку
Із обарінка даси.

„Та тепер хоч присягни ти
Нас усіх озолотити,
Віри я тобі не йму!
Гамувавсь ти в бою ладно,
Що мені у очи зрадно
Впер піску чортівську тьму!

„Ні, хоч як бреши й звивай ся,
А з житєм усе прощай ся!
Я здурить себе не дам.
Помоли ся швидко Богу,
Кай ся всіх гріхів — в дорогу
Мусиш нині йти к дідам!”

Так гарчав Неситий гордо,
Рад би Лиса взять за горло,
Але ногу мав в зубах.
А Микита поки рюмав,
Хитрість вже нову обдумав,
Як минув ся перший страх.

Ніби молить ся він Богу,
А тим часом задню ногу
Всунув Вовку під живіт...
Як нараз заповре жмінку
По під саму селезінку,
Вовкови змінив ся сьвіт.

„Ай!” ревнув, згадавши бабу.
Фіть! Лис з пащі вирвав лабу,
Задньою-ж ще раз потис:
Вовк зомлів і повалив ся —
Гульк, на верха опинив ся
Й хап його за горло Лис.

„Га, тепер проси пощади!
Тут заплату за всі зради
Ти дістанеш!” — Лис кричав.
Вовк запінений, заїлий
Лиш метавсь мов ошалілий,
І слабіючи гарчав.

Та Микита вже не глупий,
Силу всю зібрав до купи,
Мов кліщами горло тис;

Тягне, шарпає, термосить,
Аж Лев крикнув: „Досить! Досить!
Побідив сим разом Лис!”

Лис на тее царське слово
Вовка відпустив здорово.
„Царю — каже — я корюсь!
Я хотїв лиш пляму стерти,
Вовчої не хочу смерти,
На безсильнім я не мщусь”.

Тут піднявсь утіхи галас!
Малпа крізь юрбу пропхалась
Із лавровим вже вінцем.
Всі приятелі зійшли ся,
Славили й витали Лиса,
Що таким явивсь борцем.

Не один, що ще недавно
Був би з'їв його, вив: „Славно!
Жий, Микито, много літ!”
Лис подякував уклоном,
Потім клякнув перед троном,
Щоб чуть царський заповіт.

„Встань, Микито! — Цар озвав ся, —
Славно, сину, ти списав ся,
Честь свою оборонив.
Що було, нехай минає!
Цар дарує і прощає,
Що коли ти завинив.

„Днесь кінець сварні і зваді,
І від нині в царській радї
Ти про спільне благо радь!
Честь прийми від мене тую:
Канцлером тебе йменую,
Віддаю тобі печать.

„Як ти мудро вмів держать ся,
Від біди оборонять ся,
Так державу борони!
Що порадиш — Цар прикаже,
Що напишеш — Цар не змаже,
Лиш сумлінно все чини!”

Каже Лис: „Мій Царю й тату,
За так щедру і богату
Ласку чим я відплачусь?
Сил у мене є не багато,
Але весь для блага твого
Й для держави посьвячусь.

„Ще лиш на однім прости мя!
На деньок домів пусти мя:
Жінка й діточки десь там
Плачуть, тужать... Най же нині
О щасливій перемині
Сам я звістку їм подам”.

Цар сказав: „Іди, мій друже!
Я й Цариця раді дуже,
Щоб весь смуток їх пропав.
Маєш дозвіл на три днини,
А вертай же разом з ними,
Щоб я тут їх привитав”.

Тут кінчить ся наша казка.
Всім, хто слухати був ласка,
Дай же Боже много літ!
Най і наш весь сум пропаде!
А тим, хто нам коїть зради,
Най зійдеть ся клином сьвіт!

JUL
20
1983

17308/21/91